

Idyma İlkçağ Kenti ve Çevresi 2004 Yılı Arkeolojik Envanteri ve Yüzey Araştırması

Kaan İREN* / Mehmet GÜRBÜZER*

ANAHTAR SÖZCÜKLER / KEYWORDS

*Idyma, Karia, Karias, Aziz Komias, Rhodos Peraia'sı
Idyma, Caria, Karias, St. Comas, Rhodian Peraia*

ÖZET / SUMMARY

Idyma, Keramos (Gökova) körfezinin bitiminde yer almaktadır. "Koinon" sahibi birçok Karia kentinden biridir. Ana yerleşim bugünkü Kozlukuyu köyünün hemen yakınındadır, ama "koinon"un sınırları olasılıkla bugünkü Akyaka beldesini de kapsamaktadır. Şehrin tarihi, adının Atina vergi listelerinde görüldüğü MÖ 5. yy'a kadar karanlıktır. Bundan sonra karşımıza "Rhodos peraiasi"nin bir parçası olarak çıkar; Roma Devrinde tarihsel izlerini takip etmek artık olası değildir.

20. yüzyıl öncesinde gezginler bu yöreyle pek ilgilenmemiş ve çağdaş araştırmacılardan pek azı buraları ziyaret edip kalıntılardan bahsetmiştir. Araştırma ilgileri kalıntılardan çok yazıtlar üzerine odaklanmıştır ki, bu sayede de Idyma'nın yeri tam olarak saptanabilmiştir.

Bu projenin amacı sadece yeni kalıntılar keşfetmek değil, hali hazırda bilinen, ama gözardı edilmiş kalıntıları da çağdaş arkeoloji yöntemlerini kullanarak belgelemektir.

2004 yılı çalışmaları kentin kendisi üzerine değil "territorium"u üzerine odaklandı. Şehirde çalışma ikinci dönemde ele alınacaktır. Bu

Idyma at the end of the Gulf of Ceramus (Gökova) is one of the many Carian cities that comprised a koinon. The main settlement is located very close to the modern village Kozlukuyu, but the territory of the koinon probably also incorporated modern Akyaka. Its history is unknown before the 5th century B.C. when Idyma appears for a while in the Athenian tribute lists. Thereafter it is a part of the Rhodian Peraia. In Romans time it is not possible to trace it historically.

The pre-20th century travelers did not pay attention to this region, and few modern travelers have visited and noted its ruins. Those that did have generally been more interested in the inscriptions than the archaeological remains, and it is through the inscriptions that they have identified Idyma.

The aim of this project is not only to discover new remains, but also to document the already known but disregarded ruins, using modern archaeological techniques.

The 2004 season has been focused not on the city itself but on its territory. Work in the

* Yrd. Doç. Dr. Kaan İREN (Proje Yürütücüsü); Dr. Mehmet GÜRBÜZER (Proje Yürütücü Yardımcısı)/ Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü MUĞLA

nunla birlikte akropolis ziyaret edildi ve şehrin topografik haritası çıkartıldı.

Şehrin stratejik konumunun bazı zayıflıklar gösterdiği düşünülmektedir. Her ne kadar Idyma Küçük Asartepe'nin dik eteklerinde konuşulmuşsa da kuzeyde yakınında daha yüksek tepeler bulunmaktadır; güneydeki vadi ağzının sadece bir tarafını denetleyebiliyor ve denize de pek yakın değil. Bu nedenle projede bu "koinon"un stratejik öneme sahip yerleşmelerini saptamayı amaçladık. Hisartepe ve Armutalan'daki kalıntılar -buralardan Klasik ve Hellenistik devirlere ait kap parçaları ele geçmiştir- Idyma'nın vadinin öteki ağzını da (güney) tutmayı amaçladığını ortaya koymaktadır. Idyma'nın batısındaki Ortaçağ kalesinin çevresinde bulunan küçük yerleşme deniz tarafını denetlemek amacıyla yapılmış olabilir. Armutalan ve bu yerleşmede kalın çevre duvarları bulunmaktadır.

Tümsek Mevkiindeki yerleşme İlkçağ'ın son dönemine aittir. Orman Bölge Şefliğinin yer aldığı arazide büyük bir kilisenin izleri bulunmaktadır.

Ortaçağ'da körfezin bitimine Cosma adı verilmekteydi bu nedenle sözü edilen kilisenin sağlıcı Aziz Kosmas'a adanmış kiliselerden biri olması olasıdır. Aynı yerde, yanındaki kanalın sonu mezarın içine açılan ve "libasyon" (sıvı kurbanı) amaçlı olduğu düşünülen bir delik ile sona eren, anakayaya oyulmuş bir mezar keşfedilmiştir. Akyaka'da Erendede denilen yerde de bir başka kilise saptanmıştır. Kalıntılarda bir plan saptamak olanaksızdır, ama bazı parçalar Bizans Devrini işaret etmektedir. Bir diğer dinsel Bizans yapısı Papazderesi'nde bulunmaktadır. Bir kiliseden çok bir münzevi evini düşündürmektedir. Türkçe isim (Papazderesi) de bunu desteklemektedir. Orman Bölge Şefliğinin batısında kayaya oyulmuş, amacı tam olarak bilinemeyen bir niş vardır. Daha ilerde Çınar kıyısında bir çiftlik kule keşfedilmiştir. İlk katı tamamen anakayaya oyulmuştur. Kule olasılıkla İlkçağ'ın sonuna aittir.

city will begin in the second season. Nevertheless the acropolis has been visited and a topographical map of the city area has been drawn. It seems that the strategic position of the settlement was not a strong one. Although Idyma is founded on the straight slope of a mountain called Küçük Asartepe, there is a near and higher mountain on the north side; it controls only one side of the mouth of a valley on the south side and is not very close to the sea. Because of this the project has aimed to locate the settlements of this koinon that are of strategic importance. The ruins on Hisartepe and Armutalan, yielding pottery from the Classical and Hellenistic periods, have shown that Idyma tried to control the other (south) side of the mouth of the valley. A small settlement has been found in the vicinity of the medieval castle to the west of Idyma that could have controlled access to the sea. The latter and Armutalan settlements have thick city walls.

The settlement in Tümsek dates to late antiquity. There are traces of a big church in the Orman Bölge Şefliği. It seems that spolia from antique buildings were used for the construction of this church. In medieval times the name of the end of the Gulf of Ceramus was Cosma, which points to the possibility of the church being one of the churches of St. Cosmas, the patron saint of healing. In the same place a tomb was discovered, carved into the bedrock with a channel beside it that ends with a hole, probably used for libations, inside the grave. There is another church in Akyaka around the place called Eren Dede. It is very difficult to determine the plan from the remains, but some architectural fragments indicate that it was a Byzantine church. Another religious building from the Byzantine period is to be found on the hill called Papazderesi. It does not seem to have been a church, but rather a house for a hermit. The Turkish name (the river of the priest) confirms this. To the west of the Orman İşletmesi there is a rock outcrop into which a large niche has been cut for an unknown purpose. Further along at the Coast of Çınar a tower farm has been discovered. The first floor of the tower is carved into the bedrock. The tower is probably from late Antiquity.

ŞEHRİN COĞRAFİ KONUMU VE ARAŞTIRMANIN AMACI

Idyma yüzey araştırması 1 - 15 Ekim 2004 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Proje Yrd. Doç. Dr. Kaan İren başkanlığında Muğla ve Ege üniversiteleri öğrencilerinden oluşan bir ekip tarafından yürütülmüştür. Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcisi olarak ekibimize Arkeolog Hüda Benzer katılmıştır. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere bu projeye maddi destek veren Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve Muğla Üniversitesine teşekkürü borç biliriz. Akyaka Beldesi Belediyesinin tarihine ve kültürüne sahip çıkan bir bilinçle bize verdiği, başta finansal olmak üzere her türlü destek olmasa bu projenin hayata geçmesi çok güç olurdu. Bu satırların yazarı, Alexander S. Onassis Public Benefit Foundation'a verdiği destekten dolayı teşekkür etmektedir. Dr. M. Metcalfe'a yardımlarından ötürü teşekkür ediyoruz. Ayrıca bu projede az veya çok emeği bulunan herkesi minnet ile hatırlıyoruz.

Idyma İlkçağ kenti bugünkü Muğla'nın Ula ilçesi sınırları içinde Kozlukuyu (Gökova) köyünün kuzeyinde kalan Küçük Asartepe'nin yamaçlarında kurulmuştur. Şehrin akropolisi kuzeyde sırtını Sakar Geçidine vermiştir. Karia'daki birçok şehir gibi bir dağ yerleşimi izlenimini vermektedir; ancak denizden ve güneyinden geçen Çaydere'den¹ uzak olmaması onun çevresini de kontrol altına almasını sağlamış, hatta zorunlu kılmış olmalıdır² (lev. 1: şek. 1; lev. 5: res.1). Biz de 2004 yılı araştırmamızda Idyma ile sınırlı kalmadık, çevresini de araştırmayı amaçladık. Bunu yaparken asıl hedefimiz, yeni keşiflerden çok, en sonuncusu burayı 50 yıl önce gezmiş olan seyahatlerin bildirdiklerini doğrulamak, onlarda eksik olanı ve gördüklerini belgeleme işlemini mümkün olan çağdaş koşullar içinde yerine getirmektir. Seyahatler genellikle yeni yazıtlar bulmaya odaklandığından arkeolojik bir çalışmanın buradaki eksikliği kendini belli ediyordu. Idyma ile ilgili projemiz bu eksikliğin giderilmesini amaçlamaktadır.

Idyma ismi büyük olasılıkla Didyma ve Sidyma isimlerinde olduğu gibi Yunanca değil yerli bir kelimeden Yunancaştırılmıştır (Zgusta 1984: 162, 193). Bu anlamda Hitit-Luvi adı "Ituma" Idyma ile tam bir çağrıştırmaya içindedir (Neumann 1988: 189). Antikçağ yazarları şehirden fazlaca bahsetmemektedir. Herodianos'da ve Ptolemaios'da adı sadece bir Karia kenti olarak geçerken (Herodianos 3.1: 172, 326, 382; Ptolemaios, Geographika V.2.20) Byzantionlu Stephanos'da (Stephan 325) Idymos nehri kenarındaki Idyma olarak anılır.

Seneca, belki de Theophratos'un kayıp kitabından aldığı bilgiyle, yeraltı sularından ve içlerinde yaşayan zehirli canlılardan bahsederken, Idyma yakınlarında da bir yeraltı suyunun aniden yüzeye dere olarak çıktığını, bu dereyi balık yiyen herkesin öldüğünü anlatır (Seneca 245-247).

YÖNTEM VE ÇALIŞMA

YÖNTEM

Çalışma, incelenen mevkinin ihtiyacına göre iki yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiştir: Yoğun (intesiv) ve nokta (extensiv) yüzey araştırması. Yoğun yüzey araştırmasını Tepe Mevkiinde tarla sınırlarını mihenk alarak yaptık. Tarla sınırları harita üzerine GPS (Global Positioning System) aletiyle oturtulduktan sonra, tarlalar 5 m aralıkla yürüyen ekip üyelerimizce tarandı. Toplanan küçük malzeme ayrı ayrı torbalandı ve değerlendirildi. Nokta yüzey araştırmasını hem kendi gözlemlerimize hem de yerli rehberlerin eşliğinde yerleşim yeri olması beklenen veya bilinen yerlere giderek yaptık. Projemizin amacı ne sadece yeni bir yer keşfetmek, ne de okunmamış bir yazıt bulmaktır; bununla birlikte, bugüne kadar bilinen, sözü edilmiş, çoğu zaman birkaç fotoğrafla geçiştirilmiş İlkçağ izlerini olanaklarımız ölçüsünde çağdaş arkeolojinin gereklerine uygun olarak belgeleyip hem bizim için bölgenin derli toplu bir resmini ortaya çıkarmak, hem gelecek kuşaklara sürdürülebilir bir arkeolojik sistem bırakmaktır. Bu nedenle İlkçağ'dan kalan her iz 1:20 ölçeğinde çizildi, fotoğraflandı, tasnifi ve tanımı yapıldı. Araziye yapılan çalışmalar bilgisayar ortamına geçirildi. Mimari çizimler de Autocad ortamında, gerektiğinde yeniden tasarımı (restitüsyon) şeklinde, ama her zaman plan olarak 1:25000 ve/veya 1:5000 ölçekli haritaların üzerine geçirildi. İzmir'den bir harita şirketiyle anlaşarak hem Idyma'nın, hem de Ortaçağ kalesinin bulunduğu tepenin, iki ve üç boyutlu topografik haritası çıkarıldı.

ÇALIŞMA

Şehrin tarihçesi

Tarihi kaynaklarda adı az anıldığı için Idyma'nın tarihçesine ilişkin, şimdilik fazla bir şey bilinmemektedir. Tarihi kaynaklar ondan ilk defa MÖ 5. yy'nın ortalarında bahseder. Atina-Delos Deniz Birliği vergi listelerinde MÖ 452 yılında ödemesi gereken tutar 1 Talent 890 Drahmi olarak tespit edilmiştir (Meiggs 1972: 526). Atinalıların bu yılda Idyma çevresindeki şehirlere küçük bir filo göndererek, bu şehirleri zora ki birliğe ve dolayısıyla vergiye dâhil etmiş oldukları kabul edilmektedir (Paarmann 2004: 91 vd.). Sözü edilen tutarın maksimum bir tespit olduğu düşünülmektedir ve bu miktarda bir paranın ödenmemiş³ ya da birliğe savaş gemisi olarak verilmiş olması gerekir⁴ (Meritt *et al.* 1950: 239). Zaten daha sonra bu tutar MÖ 447'de 5200 Drahmiye, MÖ 444'de 2000 Drahmiye (Meiggs 1972: 526) düşmektedir⁵. Atina MÖ 440 civarlarında, 40 kadar Karia kentini birlikten çıkarır. Bunların içinde Idyma da vardır (Meritt *et al.* 1950: 212). Gerçekten de MÖ 442/441 yılından sonra Idyma adına, listede MÖ 425/424 yılında son kez okunana dek rastlanmamaktadır⁶ (Meritt *et al.* 1939: 288-

9). Bu vergi listelerinde Idyma'nın adı ilk zamanlar Paktyes diye biriyle birlikte anılır ('Ιδύμηζ, Πακτυηζ, Πακτυηζ Ιδύμεινζ) (Meritt *et al.* 1939: 171). Paktyes, Karia'da yerli bir isimdir ve bu bölgeden batrya doğru yayılmıştır (Masson 1988: 157). Idyma'da bu isim büyük olasılıkla şehrin tiranının adıdır (Meritt *et al.* 1939: 171). MÖ 5. yy'ın ikinci yarısından itibaren, Idyma gümüş ve tunç sikkeleri, şehrin kültürel varlığının kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır⁷ (Flensted-Jensen 2004: 1119). Sikkelerin üzerinde yer alan boynuzlu erkek başı, tanrı Pan olarak algılanmıştır (Imhoof-Blumer 1883: 311 lev. F; Head 1897: lx-lxi lev. 21; Robert 1937: 473, lev. 5-6). Bununla birlikte Pan, Anadolu'ya yabancı, Yunanistan'da Arkadialı çobanlar tarafından icat edilmiş bir tanrıdır. Bu nedenle bu boynuzlu başın gerçekten Pan olup olmadığı tekrar tartışılmalıdır⁸. Bugünkü Çaydere, antik kaynaklarda adı geçen, Idyma'nın kenarından akan Idymos nehridir. Sikkelerin üzerinde yer alan boynuzlu erkek başını nehir tanrısı Idymos olarak algılamak daha doğrudur. İlkçağ Idyma kentinin, kendisi için önemli ve kentle özdeşleşmiş olan bu dereyi, yani Idymos'u, sikkelerinde simge olarak kullanmış olması yadırganacak bir durum değildir. Hatırlanmalıdır ki, nehir tanrıları, sadece anakara Yunanistan'ında değil (örn. Akheloos: Isler 1981: 19 vd.; Alpheios: Papathanasopoulos 1969: 132 vd.), Doğu Yunan (Anadolu) sanatında da çoğu zaman boynuzlu olarak betimlenmişlerdir (İren 2003: 153, res. 76). Isler kitabında (Isler 1970) çok çeşitli bölgelerden gelen boynuzlu gösterilen pekçok erkek figürünü Akheloos olarak yorumlamıştır; bence bu tartışılmalıdır; pekala başka ırmakların tanrıları da betimleniyor olabilir. Irmak tanrıları genellikle olgun erkek görünümündedir, oysa Idyma sikkeleri üzerindeki surat genç bir delikanlıya aittir; ya bu Idymos'un güçlü bir ırmak olmamasından ya da daha büyük bir olasılıkla, Idymalılarının Rhodos sikkelerini ve üzerlerindeki Apollon başını taklit etme kaygısından kaynaklanmaktadır (krş. Idyma için: Kraft ve Kienast 1962: 2559-2562; Rhodos için: Kraft ve Kienast 1962: 2784-2795). Eğer bu sonucusu doğruysa Rhodos'un daha MÖ 5. yy'da Peraia üzerindeki etkisini gösteren yeni bir kanıttır. Sikke darbi MÖ 4. yy'da ve Hellenistik Devirde de devam etmiştir. Gümüş sikkeler Rhodos sistemine göre basılmıştır. Bu kez ön yüzlerinde açıkça Rhodos Apollonu'nun başı, arkada ise incir yaprağı görülmektedir (Imhoof-Blumer 1901: 137).

Hellenistik Devirde Büyük İskender'in eline geçen şehrin, MÖ 3. ve MÖ 2. yy'da "Rhodos peraiasi"na⁹ dahil olması gerektiği düşünülmektedir. Bu dönemde Idyma, içinde başka yerleşimleri ve savunma merkezlerini barındıran bir alana (Χώρα) hükmediyordu. Ancak bunun ne zaman başladığı ve ne zaman sona erdiği tam olarak bilinmemektedir. Kesin olan bu alanda oturan insanların kendilerini Hellenistik Devir ile Vespasianus dönemi¹⁰ arasında το κοινον το 'Ιδύμειων olarak adlandırmalarıdır (Gabriel-

sen 2000: 143).

Olasılıkla MÖ 201 yılında kısa bir süre Makedonia kralı V. Philippos'un eline geçen şehir, Rhodoslu komutan Nikagoras tarafından MÖ 198 ya da MÖ 197 yılında tekrar kazanılmış olmalıdır (Jones 1971: 50; Magie 1950: 879, 1030; Reger 1999: 79 vd.; Gabriel-sen 2000: 153-156). Bundan sonra Karia'da bulunan politik güçlerin, yani Rhodosluların, Seleukosların, Ptolemaiosların etkileri bölge üzerinde süreklilik göstermemiştir. Şehirler sık sık el değiştirmiş ve sınırlar kavramı neredeyse yok olmuştur. Bu süre zarfında bölgeye müdahil olan Roma'nın baskısıyla MÖ 167 yılında Rhodos, bölgedeki en eski sınırlarına geri çekilmişse de, ilerleyen yıllarda toprak kaybetmeyi sürdürmüştür. MÖ 129 yılında Karia, Roma'nın Asia eyaletinin bir parçası olmuştur (Kaletsch 1999: 275). Yine de Rhodos'un, bir miktar toprağını Roma İmparatorluk dönemine dek koruduğu düşünülebilir (Welwei 2000: 534). Bütün bunların Idyma'yı nasıl etkilediği tam olarak açık değildir. Ancak Idyma'daki bir yazıtta bakılarak Rhodos'un MÖ 1 yy'da hâlâ buraya hâkim olduğunu düşünebiliriz (Reger 1999: 80).

Roma devrinde Idyma tarihte bir rol oynamaz. Ancak kentin, yaşamına bir Roma kenti olarak da devam ettiğini ve en azından bir süre daha federasyon olarak alanını koruduğunu epigrafik (bkz. yukarıda) ve arkeolojik buluntulardan (bkz. aşağıda s. 11'de "2004 Yılı Araştırması" bölümü) anlıyoruz.

Idyma ve çevresinde gezginler

Piri Reis 16. yy'da Idymos deresinden (Çaydere) "Gökova Suyu" olarak bahseder. Keramos'tan (Gökova Körfezi) Kerme Körfezi olarak bahsederek kıyıların ayrıntılı bir haritasını verir (Piri Reis 505, 508). Piri Reis'in haritasında Idymos deresinin kuzeyine "harap" notu düşülmüştür. Bundan Idyma kenti mi, yoksa Ortaçağ kalesi mi kast edilmekte haritadan tam anlaşılamamaktaysa da kale olması daha olasıdır.

17. yy'da yaşamış olan Evliya Çelebi, Gökova'da yıkık bir kale olduğundan bahseder (Evliya 97; Wittek 1967: 167). Bu Ortaçağ kalesi olsa gerektir.

Newton, Marmaris'den Muğla'ya giderken Araplar üzerinden buradan geçmiş ve geçerken sadece Ortaçağ kalesini ve olasılıkla Sakar Geçidine tırmanırken Idyma akropolisini seçebilmiştir.

Idyma'yı ilk gezen Batılı seyyahlar buranın, Strabon'un bahsettiği (Strabon XVI, 2: 15) Halikarnasos ile Knidos arasında kalan iki şehirden Bargasa olduğunu düşünmüşlerdir (Kiepert; Admiralty Chart 1626; Robert 1937: 474). Bu hatayı düzeltmeyi sağlayan, Diehl ve Cousin'in burada Idyma'nın Roma Devrinde, çevresindeki yerleşimlerle bir federasyona sahip olduğunu işaret eden bir yazıt bulmaları olmuştur (Diehl ve Cousin 1886: 429).

Burayı ziyaretini 1924 yılında yayımlayan İtalyan

gezgin Guido, Idyma'nın Azmak kenarındaki Ortaçağ kalesinin çevresinde olduğunu ve kalenin oturduğu tepenin de kentin eski akropolisi olduğunu düşünmüştür. Guido kaleyi Bizans kalesi olarak adlandırıp tanımını yapmış, bu arada çevresinde bir İlkçağ duvarı ve Roma Devri mozayığı bulunduğunu da notları arasına eklemiştir. İnişdibi'nde beş tane kaya mezarı saptamıştır ki, bunlardan dördü (env. no: N20.A8.18) bugün hâlâ görülebilir¹¹. Guido, bugünkü Akyaka beldesi sınırları içinde yer alan Eski İskele Mevkiinde bir İlkçağ mezarı ve bir Ortaçağ kalesi gördüğünü yazmaktadır (Guido 1924: 369-374).

Guido'dan sonra ilk kapsamlı çalışma Louis Robert tarafından yapılmıştır. L. Robert doğru olarak Idyma'nın yerini Gökova'nın kuzeyinde, Küçük Asartepe'nin üzerindeki yıkıntılarda göstermiştir (Robert 1937: 472 vd.). Robert diğer seyyahlara göre daha ayrıntılı bir araştırma yapmış; çevrede gördüğü mimari parçaları ve Idyma kentinin mezarlarını belgelemiştir. Çok sayıda fotoğraf ile yeni bulduğu yazıtların yanı sıra ve bazı eskiden bulunmuş yazıtları yayınına eklemiştir.

Robert'den sonra en önemli çalışma G. E. Bean ve J. M. Cook tarafından gerçekleştirilmiştir. Cook ve Bean sadece yeni yazıtlar bulmakla kalmamış çevreyi de kapsamlı bir biçimde gezerek, ilk defa Idyma'nın akropolisinin ve bazı sur duvarlarının kaba planını vermişlerdir (Bean ve Cook 1957: 70, res. 3).

2001 yılında çalışmalarını *Les Hautes Terres de Carie* ile kitaplaştıran Türk-Fransız ekip ise çalışma bölgelerinin içinde kalmasına rağmen Idyma'nın arkeolojik araştırması üzerinde durmazlar. Sadece yazıtlarla yoğun bir biçimde ilgilenirler¹² (Debord ve Varinlioğlu 2001: 194-208).

2004 yılı araştırması

Daha önce L. Robert ve G. E. Bean - J. M. Cook ekibi tarafından kabaca incelenen Idyma antik kentinin (env. no: N20.A8.1) incelemesini sonraki yıllarda çok ayrıntılı olarak yapmayı planladığımızdan, bu yıl buraya kısa bir saptama ve gözlemlene ziyaretini gerçekleştirdik¹³. Bu ziyaretimiz sırasında mezarların (env. no: N20.A8.2) Küçük Asartepe'nin aşağı eteklerinde yoğunlaştığı (lev. 1: şek. 2-B; lev. 5: res. 2), yerleşim bölgesinin (env. no: N20.A8.4) ise yamaçın üst tarafına doğru sıklaştığı gözlemlenmiştir (lev. 1: şek. 2c). Mezarlar çoğunlukla iyi durumda korunmuşlardır. Burada rastladığımız bazı nişler, mezar stellerine yuva olarak açılmış olmalıdır. Önce nişin iç yüzeyi kısmen doldurularak (tahta veya kil ile olabilir) düz bir zemin elde edilmiş¹⁴, üzeri yumurta büyüklüğünde taşların katıldığı harçla sıvandığından sonra stel bu harca yapıştırılmış ve kaidesi ile birlikte bu yuvaya konmuştur. Nişlerde sıva izleri ve kaide için yuvalar hâlâ görülebilmektedir (lev. 5: res. 3). Bu arada kaçak mezar kazılarının devam ettiği saptanmıştır. Bunlardan bir tanesi çok yeni açılmış ve malzemesi define-

ciler tarafından kısmen dışarı saçıldığından, programımızda bu sene mezarların belgelenmesi olmamasına karşın bu malzeme toplanıp mezarın planı çizildi (lev. 1: şek. 3). Üç kişilik mezar, kayanın içi oda gibi oyularak meydana getirilmiştir. Yumuşak zemin kayası oyularak dikdörtgen, lahit benzeri çukurlara ölümler yatırılmıştır. Daha sonra üzerleri birer kapak ile kapatılmıştır¹⁵. Toplanan malzemeye göre mezar MÖ 2. yy'a ait olmalıdır (lev. 8: şek. 30-31). Şehrin konut bölgesi olabilecek yamaçlarında ve akropoliste (env. no: N20.A8.3/ lev. 1: şek. 2 d, c) yaptığımız yüzey araştırması sonucunda Cook ve Bean gibi biz de siyah *firmis*'li seramik kırıklarıyla karşılaştık (lev. 8: şek. 23; lev. 9: res. 19-20). Bu seramik buluntuları, iskânın MÖ 4. yy'da da kesintisiz devamına delil teşkil etmektedir. Ayrıca Hellenistik Devre ait mühürlü amphora kulpları (lev. 9: res. 26-27) ve parçaları (lev. 10: res. 33) bulundu. Kesin olarak Roma Devrine tarihlenebilecek bir parçaya rastlanmadı (Krs. Cook ve Bean 1957: 69). Yerleşimde definicilerin açtığı bazı çukurlar sayesinde, bazı mekânların zemininin kısmen anakayaya oyulduğu (lev. 5: res. 4) ve böylece kuzey duvarlarının kısmen anakayadan oluştuğu gözlemlendi (krş. Wurster ve Wörrle 1978: res. 13). Yamaçlara kurulan evlerde bu gayet doğaldır¹⁶. Teras duvarlarıyla elde edilmiş, üzerinde büyük bir sarnıç bulunan geniş bir düzlük alan, şehrin agorası ya da kutsal alanlarından biri olabileceğini bize düşündürmüştür (lev. 1: şek. 2a). Küçük Asartepe'nin topografik haritası iki ve üç boyutlu olarak çıkartılmış ve bu çizim sırasında mezarların ve belli başlı duvarların yerleri işaretlenmiştir.

İnişdibi'nde görülen mezarlar (env. no: N20.A8.18), Ortaçağ kalesinin bulunduğu tepenin çevresindeki İlkçağ yerleşmesine ait olsa gerektir. Bu mezarlardan birinin ilk çizimini Hirschfeld'in kitabında bulmak mümkündür (Hirschfeld 1885: 50). Bu çalışmadan yüz küsur sene sonra, daha bilimsel olarak bu mezarların çizilmesine karar verildi¹⁷. Mezarların ölçüleri alınarak CAD programları ile 2 boyutlu çizimleri yapılmış ve 3. boyuta geçirilmeleri için çalışmalar sürmektedir. Mezarların yeniden tasarlanması (restitüsyon) yapılmıştır. Bu sırada, bu mezarların belgeleme işlemleri de diğer yönlerden devam etmiştir. Mezarlardan en büyük olanın üzerinde kırmızı renkte sıva izleri hâlâ görülmektedir. Bu mezarların özellikleri ayrı bir çalışma konusu olarak yayımlanacaktır.

Akyaka Ortaçağ kalesi (env. no: N20.A8.15/ lev. 1: şek. 4b), antik bir yerleşimin (env. no: N20.A8.16) üzerine oturmuş gibi görünmektedir; doğu ve batı tarafında bulduğumuz duvar izleri bunu doğrular niteliktedir. Kale oldukça iyi korunmuş durumdadır (lev. 5: res. 5). Kalenin orijinal ana girişi belli değildir, ancak batıda giriş görülmemesi güneyde de çok dik bir yamaç olması nedeniyle girişin –eğer sadece bir tane varsa– yumuşak meyillere sahip doğu ve/veya kuzey yönünden olması olasıdır. Sadece karayolun-

dan değil, deniz ve Azmak tarafından da insanların kaleye girmeleri bakımından doğu yönü daha elverişli görülmektedir. Kalenin doğu tarafı kısmen iyi korunmuş kısmen de tahrip olmuştur; kalenin bu tarafındaki asimetriklik bir girişin varlığı nedeniyle oluşmuş olabilir. L. Robert, kalenin Bizans kalesi olduğunu düşünmektedir¹⁸ (Robert 1937: 481). Kale-den dereye inen bir dehliz bulunmakta ve Akyaka'dan Gökova köyüne giderken sol tarafta görülmektedir (lev. 1: şek. 4c). Dehliz, anakaya oyulup üzeri tonozla örtülerek oluşturulmuştur. Anakaya yer yer harçlı duvar ile desteklenmiştir (lev. 6: res. 6). Duvar da birbirini düzenli olarak izleyen hatlı yerleri mevcuttur. 6 m kotunda başlayan dehliz, yukarı doğru 35 m kodunda tıkanmıştır.

Kalenin gerçekten bir Bizans yapısı olması ihtimali büyüktür. 11. yy'dan itibaren Bizans İmparatorluğunun direncini kıran Selçuklular bütün Anadolu boyunca ilerlediler ve onlarla beraber veya onların önünde ilerleyen Türk akıncıları ve göçebeler Batı Anadolu'daki –bu arada Karia'daki– Bizans yerleşmelerini yağmalamaya başladılar. 12. yy'ın ikinci yarısında Bizans imparatoru I. Manuel özellikle savaşa maruz kalan sınır bölgelerini ve bu arada kıyıları savunma amacıyla hızla kalelerle donattı (Witteck 1967: 4). Akyaka'da bulunan bu kale de bunlardan biri olabilir.

13. yy'ın ikinci yarısından sonra bölgenin Bizans İmparatorluğunun elinden çıkmasından sonra kale Türkler tarafından ihmal edilip kullanılmamıştır¹⁹. Kalede bir iki yer dışında devşirme malzeme izine rastlamadık. Burasının akropolis, hatta Idyma kentinin akropolisi, olabileceği düşünülmüştür (bkz. s. 10: Idyma ve çevresinde gezginler). Günümüzde de bir karayolları levhası, Idyma olarak hem Akyaka'yı hem de kalenin bulunduğu mevkiyi işaret eder. Ancak burası İlkçağ'da Idyma'nın sınırları içinde kalan başka bir küçük yerleşme olmalıdır.

Bu görüş ilk kez L. Robert tarafından, Eski İskele'deki ve buradaki yerleşim için Idyma federasyonu (κοινον των 'Ιδυμίων) kavramı içinde dile getirilmiştir (Robert 1937: 484). Buranın Atina vergi listelerinde geçen (aslında bu adın okunuşunda da sorunlar vardır) Karias²⁰ (Meritt *et al.* 1939: 498 vd) adlı küçük yerleşim olması olasıdır.

Kalenin doğu ve batısında bulunan, büyük ağır bloklardan yapılan çevre duvarları (?) kesinlikle İlkçağ'a aittir ve güneybatı-kuzeydoğu yönlü kalın çevre duvarı (lev. 1: şek. 5a) kuzeydoğudaki olası kule kalıntısıyla (lev. 1: şek. 5b) bağlantılıdır. Aynı duvar güneybatı ucunda köşe yapmaktadır. Bu köşenin biraz güneyinde anakaya oyulmuş bir duvar yatağı izi bulunmaktadır (lev. 1: şek. 4e; lev. 2: şek. 10). Bir başka İlkçağ duvarı (c) ilk bahsedilenle (a) birleşmektedir (bkz. lev. 1: şek. 4). (c) iççilik olarak ilkinden (a) farklıdır ve asimetrik duruşları farklı evrelerin duvarı olduklarını göstermektedir. (a) ve (c) duvarları arasında kalan alanda anakaya oyulmuş tuhaf bir merdiven

düzeneği (bkz. lev. 1: şek. 6) bulunmaktadır. Öncelikle akla gelen bunun İlkçağ yerleşmesine giden yola ait bir merdiven olabileceği idi; ancak son basamaktan sonra alçak bir yuvanın bulunuşu acaba buraya bir heykeli bir sembolü taşıyan bir kaide mi oturuyordu ve bu merdivenler de sembolik miydi, sorusunu düşündürmektedir. Öte yandan buranın kutsallığını kanıtlayacak başka bir veri yoktur ve bu oyuntu bir taş basamağın oturması için de açılmış olabilir. Merdivenlerin batısında bir işliğe ait olabilecek anakaya oyulmuş izler bulunmaktadır (lev. 2: şek. 7). Kalenin batısında, yüzeyde aşınmış az sayıda keramik parçası bulunmaktadır. Bunlar arasında Hellenistik Devirden daha önceye tarihlendirilebilecek bir parçaya rastlamadık (lev. 8: şek. 28).

Kalenin kuzey batısında yer alan mezar da (env. no: N20.A8.17/ lev. 1: şek. 4f; lev. 2: şek. 8) bu yerleşme evresine ait olmalıdır. Ne yazık ki mezar, definiciler tarafından açılmış ve içi toprak dolmuştur. İçinde MÖ 2. yy'a tarihlenen bir kap parçası bulunmuştur (lev. 8: şek. 27).

Kalenin güney tarafında modern Akyaka-Kozlukuyu yolunun hemen kenarında, yola paralel bazı İlkçağ duvar izlerini görmek olasıdır (lev. 6: res. 7). Yolun kenarında bulunan diğer kalıntı da bir niştir (lev. 1: şek. 4d; lev. 2: şek. 9) ve büyük olasılıkla bir mezara aittir; çünkü kapak için bir kenet deliği görülmektedir. Doğudaki duvarlar da İlkçağ'a aittir (lev. 3: şek. 11). Bunlardan kuzeydekiler iri taşlardan yapılmış, köşede anakayayı kullanan kaba bir duvar iççiliği sergiler. Güneydeki iki duvar kalıntısı birbirine çok yakındır ve yapısal farklılık gösterir. Daha güneydeki kuzeydekine göre daha küçük taşlardan yapılmıştır. Olasılıkla burada bir yol söz konusudur. Güneydeki taşlar yolun kaymasını önlemek amacıyla yerleştirilmiştir, kuzeydekiler de bir duvarın temelleridir. Kuzeydeki bu duvar temelinin arka yüzü görülmemektedir. Guido'nun bahsettiği mozayık kalıntısına rastlanmadı (bkz. s. 10: "Idyma ve çevresinde gezginler"). Kalenin hemen kuzeyindeki tarlalarda (lev. 1: şek. 4a) İlkçağ'a ait şekilsiz ya da oldukça aşınmış, çok sayıda seramik parçası görülmektedir. Kalenin kuzeydoğusunda bir taşocağı keşfedildi.

Akyaka beldesi içinde yer alan koruda bir adet mezar bulunmaktadır. İnanışa göre bu Erendede olarak anılan bir zata aittir. Yatırın çevresinde Bizans Devrine ait bazı mimari parçalar bulunmaktadır. Çevrede görülen çok sayıda taş moloz belli belirsiz de olsa bazı duvarları işaret etmektedir (lev. 3: şek. 12). Büyük bir olasılıkla burada daha önceden bir Bizans kilisesi (env. no: N20.A8.19/ lev. 6: res. 9) yer almaktaydı. Ancak doğu-batı doğrultulu olması gereken duvar izlerinin doğudan oldukça sapsmış gibi görünmesi bu olasılığı şüpheli hale getirmektedir.

Bean ve Cook, Idyma kentinde Roma Devrine ait hiçbir şey görmediklerinden, Roma Devrinde dağlık kentin terk edilip yerleşimin bugünkü Orman İşlet-

mesinden (env. no: N20.A8.12) Eski İskele Mevkiine kaydığını düşünmüşlerdi (Bean ve Cook 1957: 72). Bean ve Cook'un gördüğü üç apsisli kiliseyi (env. no: N20.A8.13/ lev. 3: şek. 13a; lev. 6: res. 8) belgeledik. Bir kısmı bugün Orman İşletmesince tekrar kullanılan, bir kısmı da Akyaka Belediyesi önünde sergilenen mimari parçaların bazılarının bu kiliseden getirildiği öne sürülmektedir. Bu doğrusya Bizans Devri parçalarının yanında görülen Roma ve Hellenistik mimari parçalar, kilisenin yapımı sırasında, daha eski yapılardan alınarak tekrar kullanılmış olmalıdır. Apsislerin dış duvar işçiliği kaleyi anımsatmaktadır. Duvarın iç kısmında tuğla kullanılmıştır.

Gökova Körfezinin bu kısmı Hıristiyanlık döneminde Kosma olarak bilindiğinden, bu adın Hagia Kosmas²¹ adlı bir kiliseden gelebileceği ve yukarıda sözü geçen yıkıntıların da bu kiliseye ait olabileceği düşünülmüştür (Bean ve Cook 1957: 71 vd.). Her ne kadar Kozlukuyu'da bulunmuş küçük bir sunak İdyma'da Asklepios ve Hygieia kültünün varlığını işaret ediyorsa da (Debord ve Varinlioğlu 2001: 204, no. 77) ve Hıristiyanlığın ilk dönem azizleri, genellikle eski tanrıları ve kültlerini Hıristiyanlaştırmak için kullanılmışlarsa da (Birks 1877: 691), bunu yukarıda sözü geçen kilise ile bağdaştırmak için henüz erkendir.

Bugün Orman İşletmesi Bölge Şefliği olarak anılan mevkiide alçak bir tepe tamamen ormanla kaplı olarak bulunmaktadır. Bu tepenin güneydoğu yamaçlarında akmiş, Roma imparatorluk döneminin başından Ortaçağ'ın doğuşu dönemine kadarki sürekliliği gösteren seramik parçalarına rastlanıldı (lev. 8: şek. 28-29; lev. 10: res. 28). Bunların çoğu oldukça yıpranmış olduğu için kaynaklarını saptayamadık. Ormanlık tepede kuvvetli bir yerleşim izine rastlamadık. Olası bir "compound" (bir tür savunma yapısı) ait olabilecek oldukça kaba bir duvar izine rastlanmış ve bu belgelenmiştir (lev. 3: şek. 13c). Ayrıca tepenin yine güney tarafında ana kayaya oyulmuş bir mezar (env. no: N20.A8.14) bulunmuştur. Mezarın kenarına, sonu mezarın içine açılan bir delikle biten bir oluk oyulmuştur. Bu oluk vasıtasıyla mezarın içine libasyon yapılıyor olsa gerek (lev. 3: şek. 13b; şek. 14). Orman İşletmesi Bölge Şefliğinin birinci girişinin başında çevreden getirilerek dekoratif amaçla dikilmiş bir Dor sütun parçası görülmektedir. Ayrıca buradaki modern çeşme de neredeyse tamamen İlkçağ yapılarına ait taşlardan inşa edilmiştir. Çevrede yer yer hâlâ İlkçağ'a ait taşlara ve işlik parçalarına rastlanmaktadır (lev. 6: res. 11; lev. 7: res. 15). Orman İşletmesi Bölge Şefliği lojmalarının bulunduğu yerde ne kadar eski olduğunu saptayamadığımız bir duvar parçası görülmektedir (lev. 3: şek. 13d; lev. 6: res. 10). Buradaki yerleşme Roma ve Bizans devirlerini kapsamış gibi görünmektedir.

Akyaka'nın kuzeyinde Papazderesi Mevkiinde bulunan yapı kalıntıları araştırıldı. Papazderesi'ne, Akyaka'dan çok meyilli bir yolculuğu göze alarak çıkılabilmektedir.

Buradaki kaynaklardan beldeye hâlâ su sağlanmaktadır. Yolda, yeni metal boruya paralel, geçmiş dönemlerde de aynı kaynaktan su getirildiğini ispatlayan pişmiş toprak künk parçalarını görmek olasıdır.

Papazderesi'ndeki yapı (env. no: N20.A8.5/ lev. 3: şek. 15) tepedeki yüksek ve geniş bir kayanın dibindeki küçük düzlüğe kurulmuştur. Bu büyük kaya tuhaf bir biçimde zeminden yukarı yükselirken dışarı doğru profil vermekte ve yapıyı kısmen hava koşullarından koruyacak şekilde yarım bir çadır şekli teşkil etmektedir (lev. 7: res. 12). Bu aynı zamanda yapının daha yüksek bir yerden kolayca görülmesini de engellemektedir. Yapı, zaman içinde yörüklerin de konak yeri olduğundan taşları çekilmiş, dağıtılmış ve planı ekleme ve tahriplerle bozulmuştur. Görülebildiği kadarıyla orijinal yapı tek nefli, kuzeyde harçlı bir apsisli bulunan dini bir yapıdır²². Apsis, birbirinden bağımsız iki duvar ile çevrelendiğinden, yapıda bir tamir aşaması olduğu düşünülmektedir. Duvarlarda harç kullanılmıştır. Apsisin üzeri, yapımı zor olan bir tonozla değil, ahşap çatı ile kaplı olabilir (Berger 1997: 29). Yapının boyutları belki bir şapel için bile küçüktür (Spanu 1997: lev. 12, 15). Bu nedenle bir münzevi barınağı olduğu düşünülebilir. Zaten yörenin ismi olan Papazderesi, bu fikri güçlendirmektedir.

Eski Tersane Mevkiinde de fazla bir buluntu görülmemektedir. Civarda dağılmış İlkçağ seramik parçaları görülmektedir, ama menşeleri belli değildir. Yine de küçük bir uçurumun yüzüne, anakayaya oyulmuş bir niş zor da olsa fark edilmektedir. C. T. Newton'un gördüğü ancak G. E. Bean ve J. M. Cook'un bulamadığı niş (Bean ve Cook 1957: 71) Eski Tersane'de görülen bu niş olsa gerek.

Çınar Mevkiinin hemen batısında, sahile yakın bir tepenin üzerinde bir kule kalıntısıyla (env. no: N20.A8.6) karşılaşmıştır. Bu kulenin ilk katı ilginç bir biçimde anakayaya oyulmuştur. Kule kuzeyden bir girişle iki kısma ayrılmıştır: İşlik ve oturma alanı. Girişten sonra bir iki basamakla²³ bu mekânların giriş kapılarına varılır (lev. 3: şek. 16a). İşlik alanı şarap üretimi için kullanılıyor olsa gerek²⁴ (lev. 3: şek. 16e). Oturma alanı avlu ve kulenin kendisinden oluşmaktadır (lev. 3: şek. 16b-d). Avluda küçük bir sarnıç²⁵ bulunmaktadır (lev. 3: şek. 16c). Avlu (lev. 3: şek. 16b), duvarlar ve anakaya ile çevrilidir. Oturma alanı en az iki katlıdır. İkinci katın tahta tabanının oturması için kayaya açılan yivler ve anakayadaki destek delikleri görülmektedir²⁶. Körfezi gören konumuyla her ne kadar muhteşem bir manzaraya sahipse de, kuzeyinde daha yüksek dağların olması, alçak çevre duvarı (Haselberger 1978: 147) ve işliği bulunması (Durugönül 1998: 91) sebebiyle stratejik bir askeri kuleden çok Anadolu'da ve Yunanistan'da örnekleri 19. yy'ın ortalarında da görülen çiftlik kulelerinden biri olsa gerek²⁷.

Bununla birlikte, planı böyle olan, yani birinci katı ta-

mamen anakayaya oyulmuş, bir kuleye yayınlarda rastlayamadık²⁸; elbette Anadolu'daki, anakayayı kısmen kullanan örnekleri gözardı etmiyoruz²⁹ (Hailer 2003; 1004, res. 34). Ne yazık ki çevresinden çok az buluntu ele geçmiştir. Bir pişmiştoprak ağırlıkla, bazı yivli amphora gövde parçaları Yunan döneminden çok, Roma Devrinin sonuyla Bizans Devrinin başlangıcını işaret eder niteliktedir (lev. 10: res. 30).

Idyma'nın güneyinden akan Azmak (Çaydere) bir vadi oluşturmaktadır. Vadi, Gökova köyüne gelmeden önce sona ermekte ve yerini alüvyonlu ovaya bırakmaktadır. Idyma'nın bu vadiyi kontrol etmeyi ihmal etmeyeceğini düşünerek vadinin girişindeki tepeleri araştırmaya başladık. Gerçekten, isminden de anlaşılacağı üzere, Hisar-tepe'de yerleşim izlerine rastladık (env. no: N20.A8.7). Tepenin hemen kuzeyinde bir kayaya oyulmuş mezar bulunmaktadır (lev. 4: şek. 17). Mezar definciler tarafından soyulmuş ve zemini kazı yapılmadan anlaşılamayacak kadar kalın bir toprak tabakasıyla dolmuştur (lev. 7: res. 14). Mezarın içinin genişliğinden bir kale ya da Idyma'da belgelediğimiz kaya mezarlarının bir benzeri beklenebilir. İçinde tek bir *lagynos* parçası bulunmuştur (lev. 10: res. 29). Mezar tahminen Hellenistik Devire aittir.

Tepenin batı yüzünde ise kısmen anakaya oyulmuş, belki bir çiftlik kuleye (env. no: N20.A8.8/ lev. 4: şek. 17b, 18) ait olabilecek bir yapı vardır. Yapı her ne kadar çiftlik binası olmak için küçükse de askeri bir kule için de stratejik olarak doğru bir konumda değildir. Tepenin üzerinde, kuzey ve güney tarafında ise sadece birkaç berkitme duvarı izi (lev. 4: şek. 17a) ve anakayaya oyulmuş duvar yatakları kalmıştır (lev. 7: res. 13).

Hisar-tepe'nin hemen güneybatısında Armutalan yer almaktadır. Armutalan tepesinin yamaçlarında yaptığımız araştırma sırasında bulunan siyah *firmis*'li bir Attika kap parçası (lev. 8: şek. 24) burada MÖ 5. yy'dan bir yerleşimin (env. no: N20.A8.9) varlığını düşündürmektedir. Küçük bir yerleşme olmasına rağmen muhtemelen Idyma'nın "koinon"una bağlı, vadinin çıkışını Hisar-tepe ile birlikte güney taraftan koruyan yerleşme, stratejik bir öneme sahiptir. Idyma'nın stratejik zaafının olduğu düşünülmelidir. Kuzeyde kendinden daha yüksek dağlar tarafından yakından sınırlanmış, güneyde ise bir vadi çıkışında bulunmaktadır. Ayrıca denizden de bir miktar uzak kalması, Bizans kalesi çevresindeki, tahkimli İlkçağ yerleşimini kurmasına yol açmış olabilir. Bununla birlikte İnişdibi'nin üzerindeki tepenin kentin denizden görünmesini engelleyebileceği, böylece korsan saldırılarına karşı bir güvenlik sağlayacağı düşünülebilir. Güneyde Hisar-tepe ve Armutalan haricinde de vadi boyunca başka gözetleme ve savunma yerleşimlerinin keşfedilmesi beklenmelidir.

Aynı beklenti kuzeyde, şehrin arkasında kalan Sakar-tepe'nin çevresi için de geçerlidir. Armutalan'da büyük taşlardan yapılmış bir savunma duvarının hari-

cinde (lev. 4: şek. 19b1-b2) dikdörtgen bir yapının (lev. 4: şek. 19c; 21) ve anakayaya oyulmuş bir mekânın izlerine (lev. 4: şek. 19e; lev. 7 res. 16) rastlanmıştır. Bu anakayaya yapılan oyuntuları şimdilik tanımlamak zordur. Bunlar oldukça derin oyulmuşlardır ve anakayanın yetmediği yerler taşlarla doldurulmuştur. Bu nitelikleriyle Idyma'da ve Çınar Mevkiindeki çiftlik kulede olduğu gibi anakayaya oyulmuş mekânlar izlenimi vermektedirler. Birbirlerine yakın olmaları bu bakımdan tek bir binaya ait olabileceklerini düşündürmektedir. Öte yandan tek taraflıdırlar. Başka deyişle mekânların sadece kuzey yüzleri izlenebilmektedir. Bu halleriyle Rhodos'ta bulunan ve bazıları mezar olarak tanımlanan nişlere de benzemektedirler (Sørensen ve Pentz 1992: 81, res. 61-22, 130-131, res. 123-126). Tepede, kuzeybatıda birkaç taş ile izlenebilen bir duvar izi bulunmaktadır (lev. 4: şek. 19d). Ayrıca tepenin batı tarafında bir taşocağı bulunmaktadır (lev. 4: şek. 19a).

Newton'un, Araplar Mevkiinden geçerken yol döşemesinde dikkatini çeken (Newton 1863: 625) devşirme antik taşlardan biri de bu yüzey araştırmasında saptandı (env. no: N20.A8.11/ lev. 4: şek. 20). Marmaris'e giden bu yol Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos seferi sırasında yaptırdığı yol olmalıdır (Evlia 97). Fransız arkeologların bu yolun, İlkçağ'da Rodos'un yaptırdığı yolla aynı güzergâhta olduğu iddiası şimdilik sadece akla yakın bir hipotezdir (Debord ve Varinlioğlu 2001: 198, 263).

Tümsek Mevkiinde (env. no: N20.A8.10) tarlalarda yoğun miktarda seramik buluntusu görülmektedir (lev. 1 şek. 1-4). Burada yoğun yüzey araştırması gerçekleştirildi. Alan, isminden de anlaşılacağı gibi eski ve alçak bir höyük olmalıdır; günümüzde sürüle sürüle yürüme düzlemine inmiş ve höyük özelliğini kaybetmiştir. Çevrede hâlâ köylülerin tarla sürerken çıkardıkları işliklere ve kalın duvarlara ait taşlar görülmektedir. Taşlardan birinde kırlangıç kuyruğu tipi büyük ve derin kenet yuvaları bulunmaktadır (lev. 9: res. 18; lev. 4: şek. 22) Bu halleriyle bu ağır taşlar büyük bir mimari yapıya ait olsalar gerek. Bunlar belgelenmiştir. Yüzeyde görülen seramikler arasında İlkçağ'ın son döneminden daha önceye giden bir örneğe rastlanmamıştır (lev. 8: şek. 33; lev. 10: res. 31).

KATALOG

Klasik Devir seramiği

1. (lev. 9: res. 19): Idyma. Akropolis. AAR38. Açık kap *tondo* parçası. İyi işlenmiş kil. Attika üretimi. Kaidesi kopmuş. İçi siyah *firmis*'li *tondo*'nun altında kalın bir bağımsız bant ve onun altında ince bir şerit görülmekte. MÖ 325-300 (krş. Sparkes ve Talcott 1970: no. 374, 592, 774).

2. (lev. 9: res. 20): Idyma. Yerleşim. AAD6. Açık kap *tondo* parçası. İyi işlenmiş kil. Attika üretimi. Kaide iyice aşınmış. Kabin içinde rulet izleri bulunmaktadır. *Tondo*'nun altı ve üstü siyah astarla kaplı. Attika

siyah astarlı seramik üzerinde rulet bezemelerinin MÖ 4. yy'ın ikinci onluğu ile üçüncü çeyreği arasında görülmesinden ötürü önerilen tarih: MÖ 390-325 (Sparkes ve Talcott 1970: 80).

3. (lev. 8: şek. 23): Idyma. Yerleşim. AAD5. İçe çekik ağızlı kâse ağız parçası. AÇ: 10.5 cm; Y: 2.2 cm. İyi işlenmiş kil. Attika üretimi. İçi ve dışı astarlı. MÖ 350-325 (krş. Rückert 2003: 148. 48).

4. (lev. 8: şek. 24): Armutalan. AAJ29. Açık kap ağız parçası (akroklyks?). AÇ: 12 cm, Y: 1.4 cm İyi işlenmiş kil. Attika üretimi. İçi ve dışı astarlı. Krş. içbükey ağız profilinin tek başına ölçüt olması zor, zira MÖ 6. yy'dan (örn. Sparkes ve Talcott 1970: no. 563) MÖ 4. yy'a (örn. Sparkes ve Talcott 1970: no. 617) kadar çeşitli siyah astarlı kaplarda devam ediyor. Ağız altındaki kabartma bant ele alındığında örnekler biraz daha azalıyor (Sparkes ve Talcott 1970: no. 444, 493). MÖ 450-430 (K. Iren).

Hellenistik ve Roma Devri seramiği

2004 yılı Idyma yüzey araştırmasında ele geçen Hellenistik ve Roma devirlerine ait buluntular arasında tabak ve kâseler yoğunluktadır. Bunların dışında mutfak kapları, içki kapları ve kandiller yer almaktadır. Buluntular içerisinde Hellenistik Devir amphora ve kâse parçaları tarihlenebilir. Yüzey buluntuları arasında tarih bakımından en son malzemeyi ise MS 7. yy'a tarihli tabak ağız kenarı parçası oluşturmaktadır. Roma Devrine tarihlenen parçalar çoğunlukla MS 3. yy'ın sonrasına tarihlidir, ayrıca Roma Devrinin sonuna ait LRC grubundan tabak parçaları da bulunmaktadır.

5. (lev. 9: res. 21): Idyma, Akropolis. AAE9. Amphora kulp parçası. Kaba, katkı maddeli mikalı kırmızımsı sarı renkli (7,5 YR 7/8) kil. Rhodos (?) mühürlü amphora kulbu. Üzerindeki gülün yanındaki yazıt okunmuyor. Olasılıkla MÖ 4. yy sonu - MÖ 3. yy.

6. (lev. 9: res. 22): Idyma. Akropolis. ABA54. Amphora kulp parçası. Kaba, katkı maddeli, mikalı kırmızımsı sarı (5 YR 6/8) kil. Mührün üzerinde ters "kappa" harfi. Mühür kırıktır, bununla birlikte Knidos kökenli olma ihtimali vardır. MÖ 3. yy başı.

7. (lev. 9: res. 23): Idyma. Yerleşim. AAP33. Amphora kulp parçası. Kaba, katkı maddeli, mikalı kırmızımsı (5 YR 6/8) kil. Yüzeyin bir kısmı kalker ile kaplı. Monogram mühürlü Knidos amphorası. MÖ 3. yy'ın ilk çeyreği (krş. Şenol 1995: tab. 2).

8. (lev. 8: şek. 25): Idyma. Yerleşim. AAD31. Dışa çekik ağızlı kâse ağız parçası. AÇ: 12.2 cm, Y: 1.2 cm. Ateşe maruz kalmış (kremasyon?). Attika kili. İçi ve dışı siyah astarlı. MÖ 290-275 (Rotroff 1997: 330 res. 59. 874).

9. (lev. 9: res. 24): Idyma. Akropolis. AAE10. Amphora kulp parçası. Kaba, katkı maddeli kırmızımsı sarı (7,5 YR 8/6) kil. "Rhodos peraiasi" kökenli üretici Hieroteles'in *eponym*'lerinden Peithiadas'a ait. Yaklaşık

MÖ 244 (Finkielsztejn 2001: 188).

10. (lev. 9: res. 25): Idyma. Yerleşim. AAP33. Amphora kulp parçası. Kaba, katkı maddeli kırmızımsı sarı (5 YR 6/8) kil. "Rhodos peraiasi" kökenli üretici Hieroteles'in *eponym*'i Aretakles'in mühürü. MÖ 240-235 (krş. Şenol 1997: 33, şek. 1).

11. (lev. 9: res. 26): Idyma. Nekropolis. AAA1. Amphora kulp parçası. Kaba, katkı maddeli mikalı kırmızımsı sarı renkli (7,5 YR 7/6) kil. Üzerinde "H" işareti bulunan bir mühür var. Zenon B grubuna ait Knidos amphorası. MÖ 3. yy'ın son çeyreği (krş. Şenol 2001a: 106, no. 8).

12. (lev. 9: res. 27): Idyma. Akropolis. AAR36. Amphora kulp parçası. Kaba, katkı maddeli mikalı kırmızımsı sarı renkli (7,5 YR 7/6) kil. Mühürlü Rhodos amphora kulpu. Mühür zorlukla okunabilmekte bununla birlikte üretici adı Marsyas ve ay adı Hyakinthios seçilebilmekte. MÖ 2. yy'ın ilk yarısı (krş. Şenol 2001b: 403 no. 11).

13. (lev. 10: res. 32): Idyma. Yerleşim. AAD4. Kandil parçası. Oldukça açık kahverengi (10 YR 8/4) kil. Dış bükey olan fitil deliği ile geniş olan *discus* bölümü yarısına kadar korunmuştur. Üzerinde herhangi bir kabartma veya boya bulunmamaktadır. MÖ 2.-1. yy (krş. Isler 1978, lev. 63, 443, 444, 447, 450; Boardman ve Hayes 1973: lev. 44/248).

14. (lev. 10: res. 33): Idyma. Akropolis. AAE4. Amphora dip parçası. Mika katkılı, kahverengi (7,5 YR 5/8) kil. Sivri ve en alt kısmında yuvarlak profilli bir amphora kaide parçasına ait. MÖ 2. yy - İS 1. yy (krş. Gassner 1997: lev. 37/423, 425; Gebhard *et al.* 1989: 447/7).

15. (lev. 8: şek. 30): Idyma. Mezar. AAF14. Tabak ağız kenarı-gövde parçası. AÇ: 22.5 cm, Y: 2.6 cm. Mika katkılı, soluk kahverengi (10 YR 7/4) kil. Ağız kenarı ve gövdesi korunmuş parçanın ağız profili içe dönük ve gövdeye hemen bağlıdır. Ağız kenarından gövdeye geçiş düzdür ve gövde aşağıya doğru daralmaktadır. MÖ 2. yy ortaları - MÖ 1. yy'ın ilk dönemi (krş. Thompson 1934: 395, res. 82).

16. (lev. 5: şek. 31): Idyma. Mezar. AAF16. Tabak ağız kenarı-gövde parçası. AÇ: 17.3 cm, Y: 3.2 cm. Sarı renkli (10 YR 8/6) kil. Ağız kenarı ve gövdesi korunmuş parçanın ağız profili içe dönük ve gövdeye hemen bağlıdır. Ağız kenarından gövdeye geçiş düzdür ve gövde aşağıya doğru daralmaktadır. MÖ 150 dolayları (krş. Vogetkoff-Brogan 2000: 298, 7).

17. (lev. 8: şek. 32): Idyma. Akropolis. AAR37. Tabak ağız kenarı-gövde parçası. AÇ: 22.2 cm, Y: 3.2 cm Kahverengi (7,5 YR 5/2) kil. Ağız kenarı ve gövdesi korunmuş parçanın ağız profili içe dönük ve gövdeye hemen bağlıdır. Ağız kenarından gövdeye geçiş düzdür ve gövde aşağıya doğru daralmaktadır. MÖ 150 dolayları (krş. Vogetkoff-Brogan 2000: 298, 7).

18. (lev. 8: şek. 26): Akyaka. Kale, 1 no'lu mezar. AAB2. Lagynos ağız kenarı-boyun parçası. AÇ: 4.9

cm, Y: 7.8 cm. Kırmızımsı sarı renkli (7,5 YR 7/6) kil. Ağız kenarı ve boyun kısmı korunmuş olan parçanın dışa çekik, yuvarlatılmış bir ağız profili vardır. Kısmen korunmuş olan dikey kulp ise boyundan omuza bağlıdır. Boyun üzerinde bir yiv bulunmaktadır. MÖ 2. yy (krş. Gassner 1997: lev. 206).

19. (lev. 8: şek. 27): Akyaka. Kale. AAC3. Kantharos kaide parçası. AÇ: 5 cm, Y: 2.8 cm. Kırmızımsı sarı renkli (7,5 YR 6/8) küçük taş parçaları ve mika katkılı kil. Gövde ile birleşim yerine kadar korunmuş olan kaide parçası dışa çekik, yuvarlatılmış ağız profilidir. Orta kısmında kabartma bir bandı anımsatan profile (*torus*) sahiptir. MÖ 3. yy'ın ilk dönemi (krş. Tekkök 2000: lev. 2/26, lev. 26/182; Berlin 1999: lev. 2/110).

20. (lev. 8: şek. 28): Orman Bölge Şefliği (OBŞ) arazisi. AAO30. Amphora ağız kenarı-boyun parçası. AÇ: 11 cm, Y: 4.4 cm. Kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/8) kil. Yuvarlatılmış ağız kenarlı, aşağıya doğru daralan bir gövdesi vardır. MS 1. yy (krş. Slane 1990: 110, res. 28/230; Peacock ve Williams 1986: 105, res. 39).

21. (lev. 8: şek. 29): OBŞ arazisi. AAO31. Tabak ağız kenarı parçası. AÇ: 29.2 cm, Y: 2.6 cm. Kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/8) kil. Yuvarlatılmış ağız kenarlıdır, aşağıya doğru gövdesi daralmaktadır. MS 7. yy'ın başı (krş. Hayes 1992: 158, res. 37/3).

22. (lev. 10: res. 28): OBŞ arazisi. AAO43. Sürahi gövde parçası. Kırmızı kahverengi (5 YR 5/8), mika ve küçük taş parçaları katkılı kil. Üzerinde dalgalı çizgiler şeklinde yivler bulunmaktadır. MS 7. yy (krş. Bal-lance, et al. 1989: 101, res. 32/181).

23. (lev. 10: res. 29): Hisar-tepe. Mezar. AAI22. *Lagynos*. Boyun parçası. Mikalı katkı maddeli kırmızımsı sarı (7,5 YR 7/8) kil. Boyun parçası aşağıda gövdeye bağlanma yerinden, yukarıda ağız kısmından kırılmıştır. Alt kısımda kil üzerine siyah astar ile iki ince bant yapılmıştır. Dudağa doğru neredeyse kaybolmuş bir bant daha seçilmektedir. Parçada tam bir profil yoktur. Bu nedenle sağlıklı bir tarihleme yapmak olanaksızdır. Astarsız bir "*lagynos*" örneğidir. Olasılıkla sadece basit bezeklerle kaplıydı (krş. Rot-roff 1997: 231). Boynun iç bükeyliği ve inceliği, ama özellikle ağıza çıkışta görülen bombe, Bingazi'deki bir örneği anımsatmaktadır (Dent, Lloyd and Riley 1976-1977: 172, res. 7.23b). Ne yazık ki orada da bir tarih önerilmemiştir (age. 150-151). Bu nedenle burada da *lagynos*'lar için geçerli olan genel bir tarih önerilmektedir: Hellenistik Devir.

24. (lev. 10: res. 30): Akyaka. Çiftlikkule. AAM28. Olasılıkla sürahi gövde parçası. Kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/8) kil. Üzerinde yatay yivler bulunmaktadır. MS 4-6. yy (krş. Robinson 1959: lev. 27-33).

25. (lev. 10: res. 31): Gökova. Tümsek Mevkii. AAU47. Amphora (?) gövde parçası. Kırmızımsı sarı renkli (7,5 YR 6/1), mika katkılı kil. Üzerinde geniş, yatay yivler bulunmaktadır. MS 3-6. yy (krş. Robinson 1959: lev. 23-34).

26. (lev. 8: şek. 33): Gökova. Tümsek Mevkii. AAV52. Tabak ağız kenarı-gövde parçası. AÇ: 22.2 cm, Y: 2.6 cm. Kırmızımsı kahverengi (5 YR 6/6) kil. Yüksek, omurgalı ağız profiline sahiptir. MS 6. yy'ın ilk çeyreği (M. Gürbüzler) (krş. Hayes 1992: 154, res. 33/5).

SONUÇ

Elimizdeki verilerle henüz kesin sonuçlara ulaşmak olanaklı değildir. Gelecek senelerdeki çalışmalar, yeni buluntular ışığında bu yılki sonuçları doğrulayacak veya tekrar gözden geçirilmesini gerektirecektir. Bununla birlikte şu ana kadar saptananlarla bir değerlendirme yapılmak istendiğinde, elimizde Klasik Devirden daha önceye tarihlendirilebilecek bir buluntu olmadığı görülür. Klasik Devir kalıntı ve buluntuları Idyma, Armutalan ve İnişdibi üçgeni arasında kalmışa benzemektedir. Hellenistik Devirde alanımız biraz daha genişler, doğuda Hisar-tepe batıda Kale bu alana katılır. Idyma, Armutalan ve Hisar-tepe Roma Devrine ait buluntu vermemiştir. Buna karşın ovada Tümsek, Kale, Orman Bölge Şefliği (OBŞ) ve Çiftlikkule mevkileri, Roma Devrinin ilk ve son dönemlerinde yerleşim gördüğüne işaret eden kalıntılarıyla ortaya çıkmaktadırlar. Bir olasılık insanların "*Pax Romana*" ile birlikte eski yüksek yerleşimleri terk ederek düzlüklere inip, yukarıda adı geçen yerleşimlere geçtikleri yönündedir. Bizans Devrinde yerleşilen bölge batıda OBŞ, kuzeyde Papazderesi, doğuda Erendede'yi de kapsayacak şekilde Kale ve güneyde Tümsek mevkileridir. 13. yy'ın ikinci yarısından itibaren bölge Türk hâkimiyetine girmiştir.

ÖNERİLER

Akyaka Belediyesi bu yöredeki bilimsel çalışmalara son derece olumlu yaklaşmaktadır. Belediye yönetimi yaşadıkları toprakların tarihine kültürüne sahip çıkmak, bu kültür hakkında daha fazla bilgi edinmek arzusunda görünmektedir. Bunları gelecek nesillere devrederken turistik potansiyelin de getirilerinin bilincindedir. Belediyenin bu örnek tutumundan yararlanarak bölgede araştırmaların sürmesini ve kısa zaman içinde yerini kazılara bırakmasını öneriyoruz. Öte yandan etrafta dağınık biçimde bulunan taşınabilir buluntular ve Idyma ve çevresinde gerçekleştirilen kurtarma kazılarından elde edilerek çeşitli müzelerle dağılmış olan malzemeler, toplanarak küçük bir yerel müze açılması, yöre halkının tarih bilincinin gelişmesine yardımcı olacaktır. İlerde sanat tarihçileri tarafından, zaten oldukça iyi durumda korunmuş olan, Ortaçağ kalesi kazılıp, restore edilir ve İtalya'da çokça örneği olan (Türkiye'de Bodrum Kalesi gösterilebilir) estetik bir çevre düzenlemesiyle birlikte müzeye dönüştürülürse turistik olarak yöre daha da cazip hale gelir. ☺

NOTLAR

1. Aslında Idyma önündeki alüvyonlu düzlükten iki Azmak dökülmektedir: Küçük Azmak (eski yazarlarda Kadın Deresi olarak geçer) ve Büyük Azmak. Idyma'nın güneyinden geçen Çaydere (Idymos) ile ilintili Küçük Azmak kuzeyden denize dökülürken, Büyük Azmak, Araplar Mevkiinin güneyinden denize dökülür. Her ne kadar aradaki arazi bu iki ırmağın getirdiği birikintiyle oluşmuş gibi görünse de arkeolojik buluntular bize buranın, Hermos, Maiandros veya Kalysteros'un doldurduğu alanlarla karşılaştırıldığında, oldukça yavaş dolduğunu gösterir. Son iki üç bin senedir toprağın denizden çok az yer kazandığı ve kıyı şeridinin pek az değiştiği düşünülmektedir (Bean ve Cook 1957: 68).
2. κοινόν των Ἰδυμίων tarafından Vespasianus'a adanmış bir yazıt Idyma'nın çevresindeki yerleşimlerle bir federasyon kurduğunu düşündürmektedir (Diehl ve Cousin 1886: 429). *Koinon*'un Karia'daki anlamı için bkz.: Fraser ve Bean 1954: 127.
3. Talentin 60 Mina, 1 Minanın 100 Drahmî ve 1 Talentin 26,196 kg gümüş olduğu bilgisinden yola çıkarak (Hitzl 2001: 1231 vd.) yapılan oranlamada, ödenmesi gereken tutar gümüş olarak 30,08174 kg'dır.
4. Krş. Rodes 1985: 8.
5. Meritt şu şekilde bir açıklama getirmiştir: Şehrin yönetici Paktyes hanedanı, bu devirde belki sadece Idyma kenti için değil, Pladasa gibi başka kentler için de vergi ödüyordu. Gerçekten ikinci vergi tespiti döneminde Idyma'nın vergisi düşerken, Pladasa ayrı olarak vergi ödemeye başlamıştır (Meritt *et al.* 1939: 531). Pladasa kenti bugünkü Akbük Koyunun yakınlığında bulunmaktadır (Reger 2004: 164).
6. Vurgulamak gerekir ki, bu son iki tarihe ait listelerde Idyma ismi tahmini olarak okunmaktadır, yani Idyma'nın ödeme yapıp yapmadığı belirsizdir (Meiggs 1972: 526).
7. Bununla birlikte Head, Idyma'nın MÖ 600'den önce de sikke üretmiş olabileceği varsayımını ortaya atmıştır (Head 1897: lxi-lxii). Idyma MÖ 5. yy sikkelerine karşılaştırmalı tarih önerisi tablosu için bkz.: Figura 1998: 86.
8. Pan kültünün tartışmalı varlığı Idyma'daki son dinsel tuhaflik olmaktan uzaktır. Akyaka ve İskele'de bulunan Rahip listeleri, burada Leto ve Aphrodite'ye birlikte tapıldığını ortaya çıkarmıştır (Debord ve Varinlioğlu 2001: 203-204, no. 75-76). Gerçi İlkçağ'da Aphrodite'ye başka tanrı ve tanrıçalarla birlikte tapıldığı başka merkezler de bulunmaktaydı (Pirenne-Delforge 1996: 841), ancak böyle bir birliktelik şimdiye dek, bildirildiği kadarıyla, sadece Idyma'da saptanmıştır ve anlaşıldığı kadarıyla oldukça zordur (Bean ve Cook 1957: 79). Akla yakın tek açıklama Leto ve Aphrodite'nin burada önceden tapılan bir ana tanrıçanın parçalanmış kişilikleri olarak saygı gördükleri olabilir. Gerçekten, Leto da, Aphrodite de ana tanrıça karakteriyle bağdaşarak, sadece Küçük Asya'da (Anadolu) değil (Graf 1999: 96; Brody 2001: 93), Karia ile bağlantısı geniş bir coğrafyada her zaman ilgi konusu olmuştur; bu tanrıçalar Girit'te de tapım görmekteydiler (Wehrli 1931: 559).
9. Bazı tarihçiler "Rodos peraisı"nı iki kısımda tanımlar: "birleşik" ve "hükmedilen". Peraia'nın "birleşik" kısmında (Karia Khersonessos'u denilebilir) insanlar Rodos vatandaşları ve alan Rodos devletinin tam bir parçasıdır. Hükmedilen alan, zaman içinde sınırları değişkenlik gösteren, bir zaman Stratonike ve Kaunos gibi büyük kentleri de idaresine alan bir nevi işgal alanıdır. "Rodos peraisı"nın daha MÖ 408/407'den önce burada var olduğu düşünülmektedir (Gabrielsen 2000: 129). Eğer bu doğru ise Idyma da bu "peraisı"nın içinde olmalıdır. Fraser ve Bean Idyma'nın Rodos'un "hükmedilen" alanı içinde kaldığını düşünülmektedir (Fraser ve Bean 1954: 53, dn. 2, 71 ile krş. Debord ve Varinlioğlu 2001: 203).
10. Bkz. yukarıda not. 2 (krş. Debord ve Varinlioğlu 2001: 200, no. 72).
11. Yakın zamana kadar kaya mezarların sadece üç tanesi görülebiliyordu, sebebi bu mezarların üzerinden geçen Muğla-Marmaris yolu yapılırken bu mezarların önünün duyarsızca toprak ile kapatılmasıdır. Ak-yakayı Sevenler Cemiyetinin ve Muğla Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nün çabalarıyla bu mezarlardan büyük olanı tekrar gün ışığına kavuşmuştur, ancak Guido'nun bahsettiği 5. mezar hâlâ toprak altında olsa gerek. Bean ve Cook burayı gezdiğinde beşinci mezar halen görülmekteydi (Bean ve Cook 1957: 71).
12. <http://ccat.sas.upenn.edu/bmcrr/2003/2003-01-09.html>.
13. Burada anılan yerleşimlerin harita ve uydu fotoğrafındaki konumları için bkz. lev. 1: şek. 1; lev. 5: res. 1.
14. Harçla kaya arasında bir boşluk olması bizi bu düşünceye itmiştir.
15. Kayayı lahit olarak kullanmak Karia'da ender değildir, krş. Özkaya ve San 1999: 277 res. 3-4.
16. Yazar, Priene ve Assos'a yaptığı gezilerde aynı özelliği saptamıştır.
17. Bu mezarlardan bazılarında Şevki Bardakçı kısaca değinmiş ve bir tanesinin çizimini yayımlamıştır: Bardakçı 1992: 117, çiz. 4.
18. En azından kalenin Hıristiyanlarca yapıldığı L. Robert'in gördüğünü söylediği haç bezeli taş yüzünden kesin gibidir.
19. İki Türk gezgin Pir-i Reis ve Evliya Çelebi kalenin harap halinden bahsederler (bkz. s. 10: Idyma ve çevresinde gezginler bölümü).
20. Meiggs haritasında kalenin olduğu yere "Karya?" yazmış, metin içinde bir yorum getirmemiştir. Olasılıkla Benjamin D. Meritt'in fikrini takip etmiştir (Meiggs 1972: harita l.4).

21. Kosmas ve Damianos MS 3. yy'ın son çeyreğinde yaşadıkları farz edilen iki sağaltıcı Hristiyan şehiddir. Masalsı öyküleri birbirinin içine geçmiş, aynı isimlerde üç farklı kardeş varmış gibi görünse de, en gerçekçi ve saygı göreni Anadolu'da doğan ve Pelusion'da gömülen, Theodota'nın çocuklarıdır. Bu şehitleri anma günü Yunanlılar'da 1 Kasımdır (Nutton 1999: 765vd.).
22. Anadolu'da tek nefli birçok kilise ve şapel vardır, ama bunlar için tek bir tarih önermek zordur: Restle 1979: plan 3, 6, 7; Berger 1997: 29, res. 6; Şanlı 2003: 46 vd. res. 23.
23. Merdiven tahrip olduğu için basmakların sayısını tam olarak vermek olanaklı değildir.
24. Presin akıtıç deliği zeminle birdir.
25. Krş. Durugönül 1998: 91, 93.
26. Anakayanın içine, aşağı doğru meyilli oyuldukları

için giriş delikleri olarak düşünülmeleri olası değildir; bu dikdörtgen delikler üst katı destekleyen payandalarıdır.

27. Çiftlik kulelerinin işlevleri için bkz. Haselberger 1978: 147-151.
28. Anadolu'daki çiftlik kuleler hakkında daha geniş bilgi için bkz. Konecny 1997; Durugönül 1998: 89-94.
29. Tarih öncesi ve sonrası çağlarda insanoğlu çevresinde en kolay bulup işlediği malzemeyi günlük yaşamının bir parçası haline getirmiştir. Karia bölgesinin insanı için bu, kayadır (krş. Bardakçı 1992: 116).
30. Bu katalogdaki mühürlü amphoralar konusunda A. Kaan Şenol'un görüşü alınmıştır. Gösterdiği yardımsever ve dostça tutumdan dolayı kendisine teşekkür ediyoruz. Tarihlemeler ve lokalizasyonlar Sayın Şenol'un önerisi olup 2004 yılı yazışmalarımız neticesinde ortaya çıkmışlardır.

KISALTMALAR

AA	Archäologischer Anzeiger. Deutsches Archäologisches Institut. Berlin.
AÇ	Ağız kenarı
AMS	Asia Minor Studien. Forschungstelle Asia Minor im Seminar für Alte Geschichte der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster.
ASAtene	Annuario della Scuola archeologica di Atene e delle Missioni italiane in Oriente. Roma.
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı. Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Ankara.
BAR	British Archaeological Reports. Oxford University. Oxford.
BCH	Bulletin de Correspondance Hellénique. Ecole française d'Athènes. Paris.
BSA	Annual of the British School of Archaeology at Athens. Londra.

C&M	Classica et Mediaevalia. Revue de danois de philologie et d'histoire. University of Copenhagen. Kopenhagen.
DNP	Der neue Pauly. Lexikon der klassischen antiken Kulturen des Mittelmeerraums. Stuttgart.
IstMitt	Istanbul Mitteilungen. Deutsches Archäologisches Institut, Abteilung Istanbul. Tübingen.
LibAnt	Libya Antiqua. Directorate-General of Antiquities, Museums, and Archives. Trablus.
OBS	Orman İşletmesi Bölge Şefliği
RE	Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Stuttgart.
StTroica	Studia Troica. Tübingen.
Y	Yükseklik.

KAYNAKÇA

- BALLANCE, Michael, John BOARDMAN, Spencer CORBETT, Sinclair HOOD
1989 *Excavations in Chios 1952-1955. Byzantine Emporio*. (BSA Suppl. 20). Londra: The British School of Archaeology at Athens.
- BARDAKÇI, Şevki
1992 "Karia'nın Sessiz Tanıkları Gömütler", *Tasarım* 26: 116-117. İstanbul: Tasarım Yayın Grubu.
- BEAN, George E., John M. COOK
1957 "The Carian Coast", *BSA* 52: 58-146.
- BERGER, Albrecht
1997 "Survey in Viranşehir (Mokisos)", *AST* 14: 27-41.
- BERLIN, Andrea M.
1999 "Studies in Hellenistic Ilion: The Lower City, Stratified Assemblages and Chronology", *StTroica* 9: 73-159.

- BIRKS, Eric B
1877 "Cosmas and Damianus, silverless martyrs", *A Dictionary of Christian Biography and to the End of the Sixth Century A.D.: 691*, editörler: William SMITH ve Henry WACE, Londra: John Murray.
- BOARDMAN, John ve John HAYES
1973 *Excavations at Tocra 1963-1965. The Archaic Deposits II and Later Deposits*. (BSA Suppl. 10). Londra: British School of Archaeology at Athens.
- BRODY, Lisa R.
2001 "The Cult of Aphrodite at Aphrodisias in Caria", *Kernos* 14: 93-109. Atina: Centre d'étude de la religion grecque antique.
- DEBORD, Pierre ve Ender VARİNLİOĞLU
2001 *Les Hautes Terres de Carie*. Paris: Institut Ausonius.

- DENT, J. S., Jones Hugh LLOYD, J. A. RILEY
1976-1977 "Some Hellenistic and Early Roman Tombs from Benghazi", *LibAnt* 13-14: 131-212.
- DIEHL, Charles ve G. COUSIN
1886. "Villes Inconnues du Golfe Céramique", *BCH* 10: 428-30.
- DURUGÖNÜL, Serra
1998 *Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien. Eine Untersuchung zu den archäologischen Hinterlassenschaften im Olbischen Territorium*. (AMS 28. 6). Bonn: Dr. Rudolf Habelt.
- EVLİYA ÇELEBİ ZİLLİOĞLU
1985 *Evlîyâ Çelebî Seyahatnamesi IX-X*, (sadeleştiren M. ÇEVİK). İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- FIGUEIRA, Thomas
1998 *The Power of Money*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- FINKIELSZTEJN, Gérald
2001 *Chronologie détaillée et révisée des éponymes amphoriques rhodiens, de 270 à 108 av. J.-C. environ, premier bilan*. (BAR Int. Series 990). Oxford: Archaeopress.
- FRASER, P. M., George E. BEAN
1954 *The Rhodian Peraea and Islands*. Oxford: Oxford University.
- FLENSTED-JENSEN, Pernille
2004 "Idyia". *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*. editör Mogens Herman HANSEN, Thomas Heine NIELSEN. Oxford: Oxford University.
- GABRIELSEN, Vincent
2000 "The Rhodian Peraea in the third and second centuries BC", *C&M* 51: 129-183.
- GASSNER, Verena
1997 *Forschungen in Ephesos 13:1/1. Das Südtor der Tetragonos-Agora*. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- GEBHARD, Elizabeth R., Frederick P. HEMANS ve John W. HAYES
1998 "University of Chicago Excavations at Isthmia, 1989: III", *Hesperia* 67.4: 405-456.
- GRAF, Fritz
1999 "Leto", *DNP* 7: 95-98.
- GUIDO, Gian
1924 "Viaggio di Esplorazione in Caria", *ASAtene* 4-5, 1921-1922 [1924]: 345-396.
- HAILER, Ulrich
2003 "Einzelgehöfte im Yavu-Bergland", *Lykische Studien* 6: 67-109. editör: F. KOLB. (AMS 48).
- HASELBERGER, Lothar
1979 "Befestigte Turmgehöfte im Hellenismus". *Wohnungsbau im Altertum. Diskussionen zur Archäologischen Bauforschung* 3. Berlin: Wasmuth: 147-151.
- HAYES, John W.
1972 *Late Roman Pottery*. London: British School at Rome.
- HAYES, John
1992 *Excavations at Sarachane in Istanbul II*. Princeton: Princeton University.
- HEAD, Barclay Vincent
1897 *Catalogue of the Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes, etc.* (British Museum Catalogue of Greek Coins 19). Londra: British Museum.
- Herodianos, 3.1: 172, 326, 382.
- HIRSCHFELD, Gustav
1885 *Paphlagonische Felsengräber*. Berlin: Königlich Akademie der Wissenschaften.
- HITZL, Konrad
2001 "Talent", *DNP* 11: 1230-1231.
- IMHOOF-BLUMER, Friedrich
1883 *Monnaies Grecques*. Amsterdam: Koehler's Antiquarium.
- 1901 *Kleinasiatische Münzen I*. Viyana: K.U.K. Hof- und Universitäts-Buchhändler.
- İREN, Kaan
2003: *Aiolische orientalisierende Keramik*. İstanbul: Ege Yayınları.
- ISLER, Hans Peter
1970 *Acheloos. Eine Monographie*. Bern: Francke.
- 1978 *Samos IV. Das Archaische Nordtor und seine Umgebung in Heraion von Samos*. Bonn: Deutsches Archäologisches Institut.
- 1981 "Acheloos", *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* 12. Zürich: Artemis.
- JONES, Arnold Hugh Martin
1971 *The Cities of the Eastern Roman Provinces*. Oxford: Clarendon Press.
- KALETSCHEK, Hans
1999 "Karia", *DNP* 6: 271-277.
- KONECNY, Andreas
1997 *Hellenistische Turmgehöfte in Zentral- und Ostlykien*. editörler: J. BORCHARDT, F. KRINZINGER. (Wiener Forschungen zur Archäologie 2.) Wien: Phoibos Verlag.
- KRAFT, Konrad, Dietmar KIENAST
1962 *Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland*. Berlin: Gebr. Mann.
- MAGIE, David
1950 *Roman Rule in Asia Minor II*. Princeton: Princeton University.
- MASSON, Olivier
1988 "Norms Cariens à Iasos", *Eothen* 1. *Studi di storia e di filologia anatolica dedicati a Giovanni Pugliese Carratelli*: 155-157. editör: F. IMPARATI. Floransa: Elite.
- MEIGGS, Russell
1972 *The Athenian Empire*. Oxford: Clarendon Press.
- MERRITT, Benjamin D., H.T. WADE-GERY ve M. F. MCGREGOR
1939 *The Athenian Tribute Lists I*. Harvard: University Press.
- MERRITT, Benjamin D., H.T. WADE-GERY ve M. F. MCGREGOR
1950 *The Athenian Tribute Lists III*. Princeton, New Jersey: University Press.
- NEUMANN-GÜNTHER
1988 "Beobachtungen an karischen Ortsnamen"

- editör: F. IMPARATI, *Eothen. Studi di Storia e di Filologia Anatolica dedicati a Giovanni Pugliese Carratelli*, Florans: Elite: 183-191.
- NEWTON, Charles Thomas
1863 *A History of Discoveries at Halicarnassus, Cnidus, and Branchidae II 2*. London: Day & Son.
- NUTTON, Vivian
1999 "Kosmas", *DNP* 6: 765 vd.
- ÖZKAYA, Vecihi ve Oya SAN
1997 "Alinda Nekropolü I". 17. *AST* 17/2: 263-278.
- PAARMANN, Björn
2004 "Geographically Grouped Ethnics in the Athenian Tribute Lists", *Once Again: Studies in the Ancient Greek Polis*: 77-110. editör: T. H. NIELSEN, (*Historia Einzelschriften* 180). Münih: Franz Steiner Verlag. 'Ιδρυτής, Πακτητής, Πακτητής Ιδρυτής κοινον το 'Ιδρυτών
- PAPATHANASOPOULOS, Giorgos A.
1969 "Χαλκούς Κρουνοί ες Ολυμπας" *Arkhaiologikon Deltion* 24: 32-42. Atina: Historike kai Laographike Hetaireia ton Thessalon.
- PEACOCK, David P. S., D. F. WILLIAMS
1986 *Amphorae and the Roman Economy*. Londra, New York: Longman.
- PIRENNE-DELFORGE, Vinciane
1996 "Aphrodite", *DNP* 1: 838-843.
- PIRİ REİS
1988 *Kitab-ı Bahriye* cilt 2. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ptolemaios, *Geographika* v.2.20.
- REGER, Gary
1999 "The Relations between Rhodes and Caria from 246 to 167 BC", *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture and Society*. [Papers of an International Conference held at Fuglsang Manor on 29 August - 1 September 1994]. editör: Vincent ABRIESEN, Per BILDE, Troels ENGBERG-PEDERSEN, Liese HANNESTAD, Jan ZAHLE. (Studies in Hellenistic Civilisation 9). Aarhus: Aarhus University.
- REGER, Gary L.
2004 "Sympliteia in Hellenistic Asia Minor", *The Greco-Roman East. Politics, Culture, Society*, editör: S. COLVIN. (Yale Classical Studies 31). Cambridge: Cambridge University.
- RESTLE, Marcell
1979 *Studien zur frühbyzantinischen Architektur Kappadokiens*. Viyana: Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- RHODES, Peter J.
1985 *The Athenian Empire*. Oxford: Clarendon Press.
- ROBERT, Louis
1937 *Etudes Anatoliennes*. Paris: Boccard.
- ROBINSON, Henry S
1959 *Athenian Agora V. Pottery of the Roman Period: Chronology*. Princeton: American School of Classical Studies at Athens.
- ROTROFF, Susan I.
1997 *Athenian Agora XXIX. Hellenistic Pottery. Athenian and Imported Wheelmade Tableware and Related Material*. Princeton: American School of Classical Studies at Athens.
- RÜCKERT, Birgit
2003 "Die Keramik aus den Grabungen auf dem Avşar Tepesi 1996/1997", (*Lykische Studien* 6), editör: F. KOLB. *AMS* 48: 135-161.
- ŞANLI, Aysun
2003 "Ländliche Siedlungen", *AMS* 48: 45-65. editör F. KOLB. (*Lykische Studien* 6).
- Seneca
1971 *Naturalles Questiones I*, çev. E. H. Warmington. Londra: Loeb Classical Library.
- SENOL, A. Kaan,
1995 "Erken Knidos Amphoralarında Monogram Mühürler", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Ege Üniversitesi, Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir.)
- ŞENOL, Gonca CANKARDAŞ
1997 "Batı Anadolu'da Bulunan Bir Grup Amphora Mühürü", *Arkeoloji Dergisi* 5: 33-50. İzmir: Ege Üniversitesi.
- 2001 a "Metropolis'den Hellenistik Döneme ait bir Grup Amphora Mühürü", *OLBA* 4: 101-115. Mersin: Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi.
- 2001 b "Stamped Amphora Handles from the Necropolis of Gabbari". *Necropolis* 1: 397-408.
- SLANE, Kathleen Warner
1990 *The Sanctuary of Demeter and Kore. The Roman Pottery and Lamps*. (Corinth. XVIII/ 2). Princeton: American School of Classical Studies at Athens.
- SØRENSEN, Lone Wriedt ve Peter PENTZ
1992 *Lindos IV2. Excavations and Surveys in Southern Rhodes. The Post-Mycenaean Period until Roman Times and the Medieval Period*. Kopenhagen: Aarhus University.
- SPARKES, Brian A. ve Lucy TALCOTT
1970 *The Athenian Agora XII. Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th century B.C.* Princeton: American School of Classical Studies at Athens.
- SPANU, Marcello
1997 *Keramos di Caria. Storia e Monumenti*. (Studia Archaeologica 89). Roma: "L'Erma" di Bretschneider.
- STEPHAN von BYZANZ
1958 *Ethnika*. editör A. MÖLLER). Graz: Akademische Druck.
- TEKKÖK, Billur
2000 "The City Wall of Ilion: New Evidence for Dating". *StTroica* 10: 85-97.
- THOMPSON, Homer A
1934 "Two Centuries of Hellenistic Pottery", *Hesperia* 3: 311-476.
- VOGEIKOFF-BROGAN, Natalia
2000 "Late Hellenistic Pottery in Athens: A New Deposit and Further Thoughts on the Association of Pottery and Societal Change", *Hesperia* 69: 293-333. Princeton: Institute for Advanced Study
- WEHRLI, Schule
1931 "Leto". *RE* Suppl. 5: 555-576.

WELWEI, Karl Wilhelm
2000 "Peraia ", DNP 9: 533-5.

WITTEK, Paul
1967 *Das Fürstentum Mentesehe. Studie zur Geschichte Westkleinasiens im 13. - 15. Jh.* 2. baskı. (IstMitt 2). Amsterdam: Oriental Press.

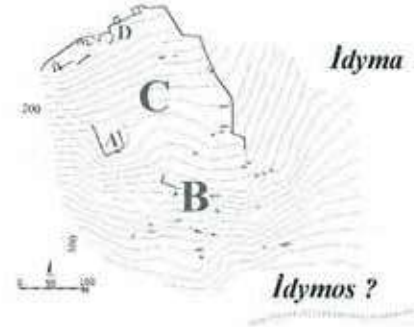
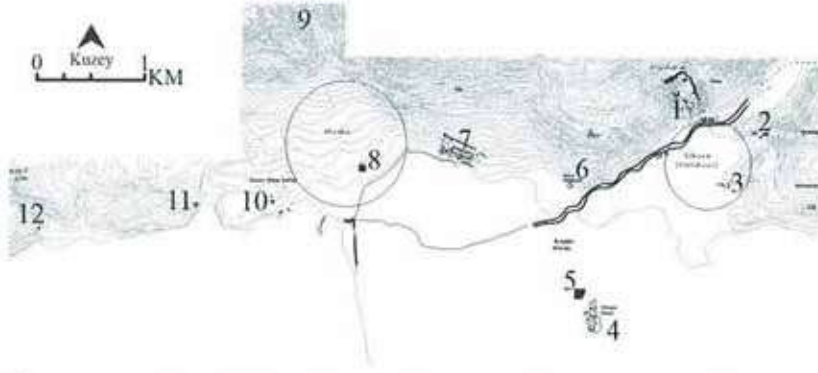
WURSTER, William W. ve Michael WÖRRLE
1978 "Die Stadt Pinara" AA ...: 74-101.

ZGUSTA, Ladislav
1984 *Kleinasiatische Ortsnamen.* (Beiträge zur Namenforschung, Beiheft 21). Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

EK 1: IDYMA ARKEOLOJİK KÜLTÜR VARLIKLARI ENVANTER LİSTESİ

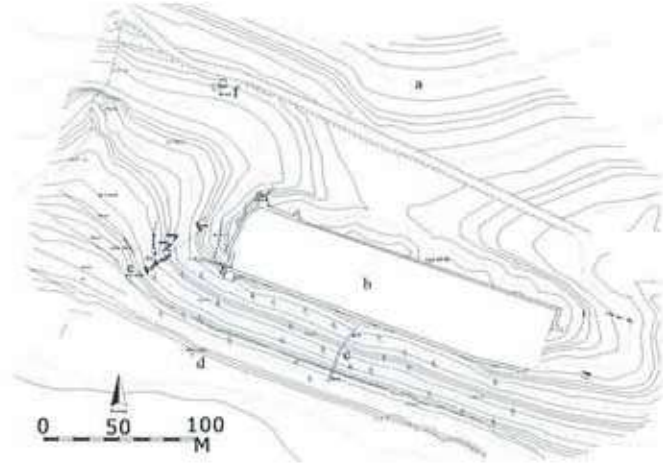
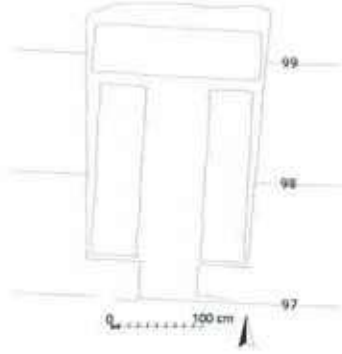
Envanter no.	Yeri/ mevkisi	Türü/ adı
N20.A8.1	Akyaka/ Idyma	İlkçağ şehri/ yerleşim, nekropolis, akropolis
N20.A8.2	Gökova/ Idyma	nekropolis/ kaya mezarları-nişler
N20.A8.3	Gökova/ Küçükasar Mevkii	akropolis/ duvarlar, mekanlar, sarnıç
N20.A8.4	Akyaka / Küçükasar Mevkii	yerleşim/ duvarlar, teraslar, mekan izleri, sarnıçlar
N20.A8.5	Akyaka/ Papazderesi kilise yıkığı Mevkii	dinsel yapı/ münzevihaneye
N20.A8.6	Akyaka/ Çiftlikkule/ izci kampı	çiftlik/ kule
N20.A8.7	Gökova/ Hisarteppe	yerleşim/ duvarlar, mekan izleri
N20.A8.8	Gökova/ Hisarteppe	kule
N20.A8.9	Gökova/ Armutalan Tepe	yerleşim/ duvarlar, mekanlar, taşocağı
N20.A8.10	Akçapınar/ Tümsek Mevkii	yerleşim/ büyük taş bloklar, yoğun seramik
N20.A8.11	Gökova/ Rhodos yolu	yenicağ yolu/ devşirme malzeme
N20.A8.12	Akyaka/ Orman Bölge Şefliği	yerleşim/ seramik, duvar izleri, mezar, kilise
N20.A8.13	Akyaka/ Orman Bölge Şefliği	dinsel yapı/ kilise
N20.A8.14	Akyaka/ Orman Bölge Şefliği	mezar/ anakayaya oyulmuş dinsel amaçlı mezar
N20.A8.15	Akyaka/ Kale Harabeleri	kale/ savunma amaçlı duvarlar, teraslar, mezar, nişler
N20.A8.16	Akyaka/ Kale Harabeleri	yerleşim/ sur duvarları
N20.A8.17	Akyaka/ Kale Harabeleri	mezar/ kaya mezarı
N20.A8.18	Akyaka/ İnışdibi	mezar/ kaya mezarları
N20.A8.19	Akyaka /Erendede	dinsel amaçlı yapı/ kilise (?)

Levha 1

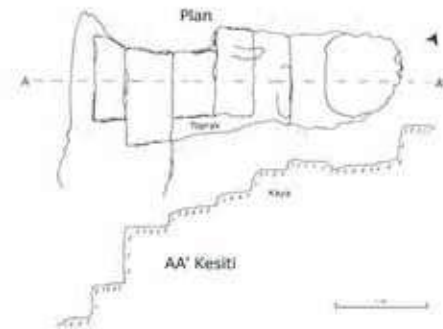
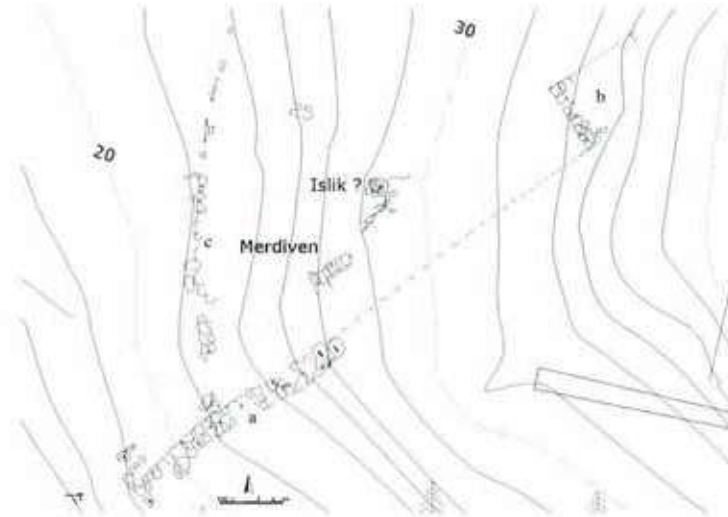
Şek. 1. 2004 yılı araştırma alanı. 1. Idyma, 2. Hisartepesi, 3. Armutalan, 4. Tümsek Mevkii, 5. Demirciağzıları, 6. İnşidibi, 7. Kale, 8. Erendede, 9. Papazderesi, 10. Orman Bölge Şefliği, 11. Eski Tersane, 12. Çiftlik Kule.

Şek. 2. Idyma (env. no: N20.A8.1) İlkçağ kentinin topografik konumu.

Şek. 3. Idyma'da definciler tarafından soyulmuş kaya mezarının (env. no: N20.A8.8) planı.

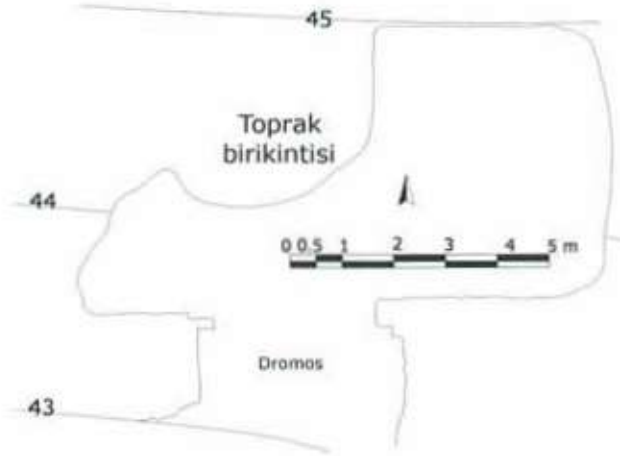
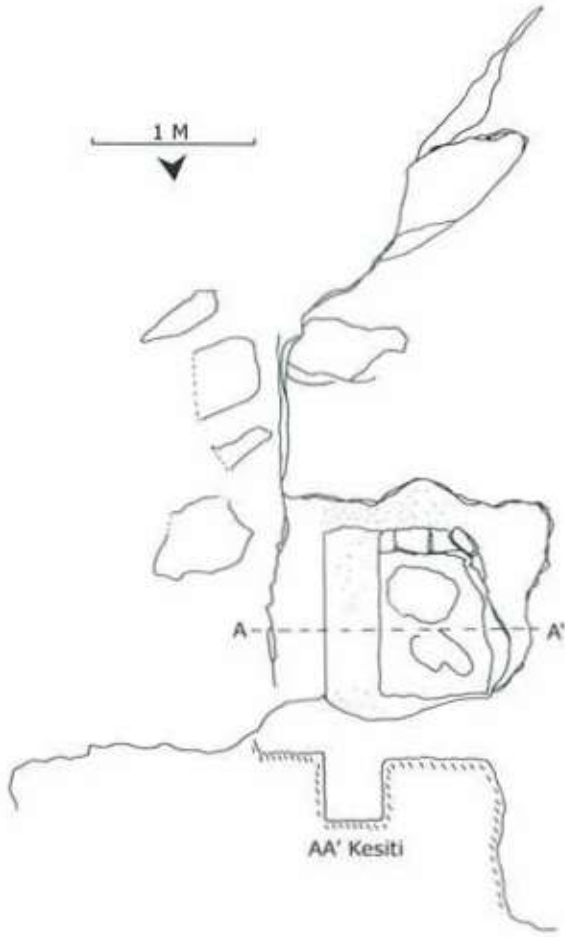
Şek. 4. Ortaçağ kalesi (env. no: N20.A8.15) ve çevresindeki yapıların topografik konumu.

Şek. 5. Ortaçağ kalesinin batı tarafındaki İlkçağ kalıntıları (env. no: N20.A8.16). Burada, kesik çizgiler duvarların olası devamlılığını göstermektedir.

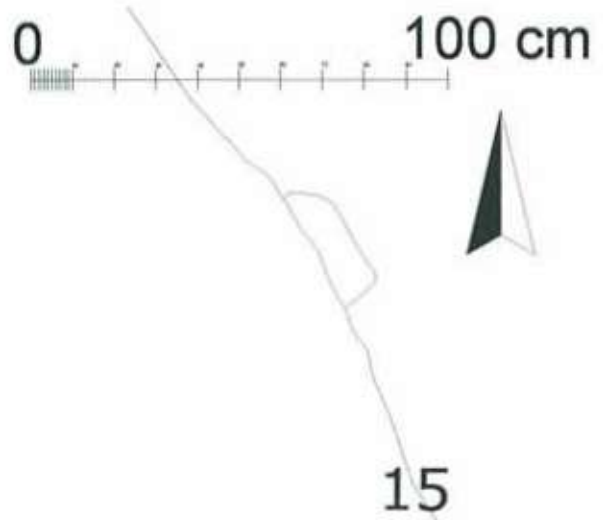
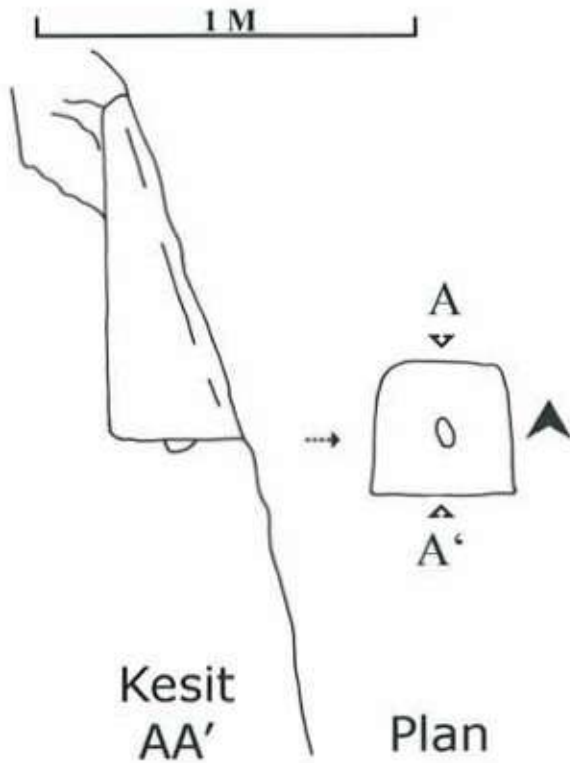
Şek. 6. Ortaçağ kalesinin batı tarafındaki anakayaya oyulmuş merdivenler.

Şek. 8. Ortaçağ kalesinin (env. no: N20.A8.15) kuzeybatı tarafında anakayaya oyulmuş mezar odasının (env. no: N20.A8.17) planı. Mezar odasının içi toprak ile doludur.

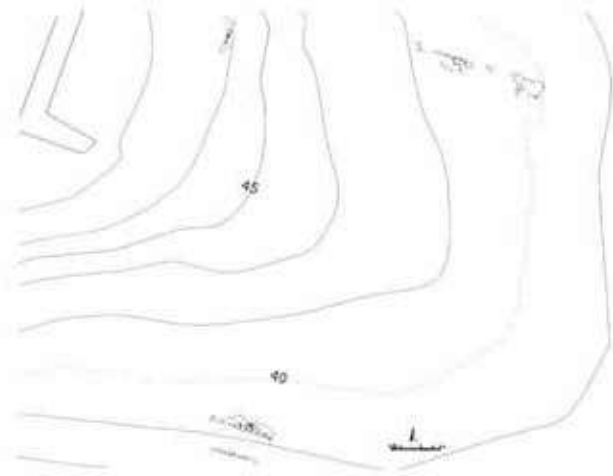
Şek. 7. Ortaçağ kalesinin (env. no: N20.A8.15) batı tarafındaki anakayaya oyulmuş işlik.

Şek. 10. Ortaçağ kalesinin (env. no: N20.A8.15) güneybatısında anakayaya oyulmuş yuva (bkz. şek. 4e).

Şek. 9. Ortaçağ kalesinin (env. no: N20.A8.15) güneyindeki anakayaya oyulmuş niş (bkz. şek. 4d).

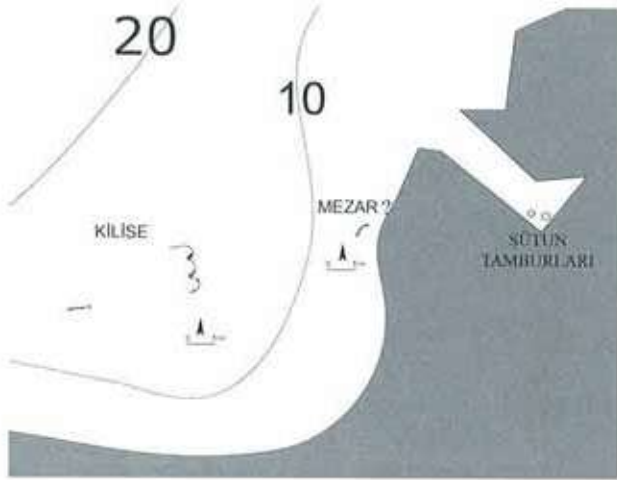
Levha 3

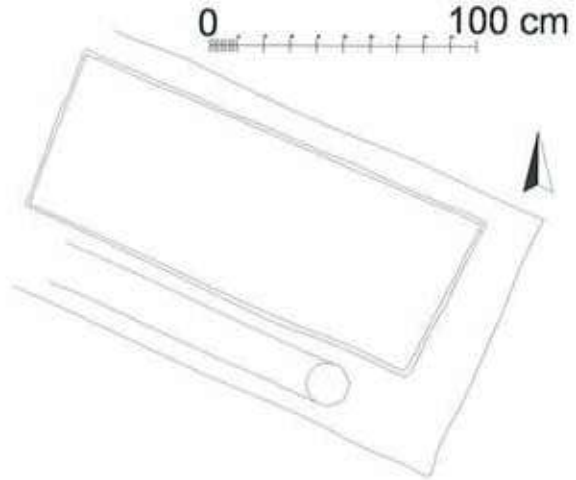
Şek. 11. Ortaçağ kalesinin (env. no: N20.A8.15) doğu tarafındaki İlkçağ kalıntıları (env. no: N20.A8...).

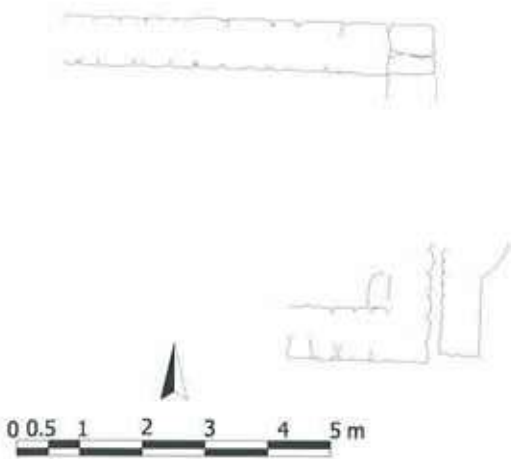
Şek. 12. Akyaka Erendede, Bizans Devri yapısı (env. no: N20.A8.19). Burada, kesik çizgiler duvarların olası devamlılığını göstermektedir.

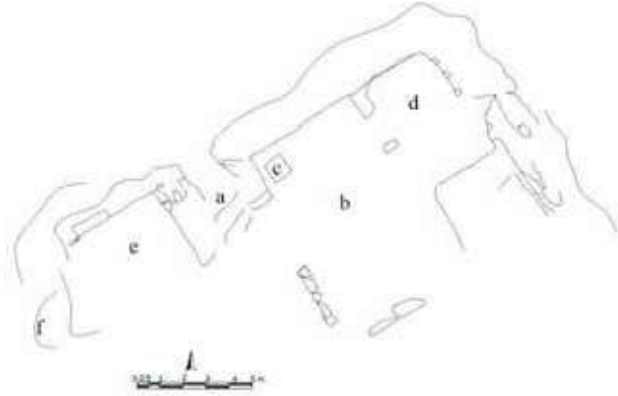
Şek. 13. Akyaka, Orman Bölge Şefliği arazisindeki kalıntıların konumunu gösterir topografik harita.

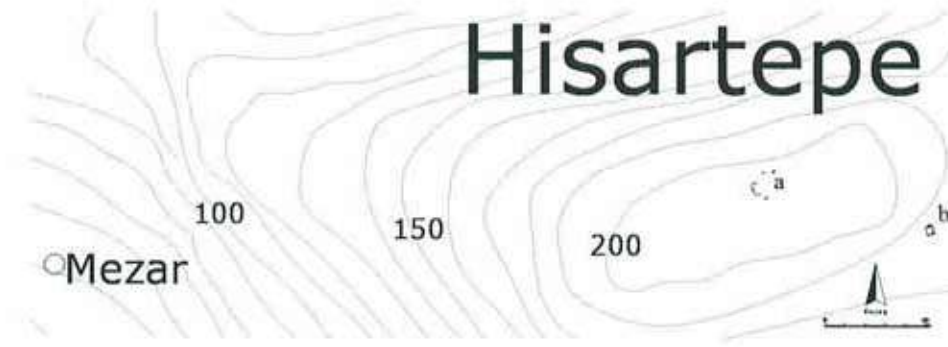
Şek. 14. Akyaka, Orman Bölge Şefliğinde (bkz. şek. 13b) anakayaya oyulmuş mezar (env. no: N20.A8.14).

Şek. 15. Papazderesi Mevkiindeki münzevi bannacı (env. no: N20.A8.5).

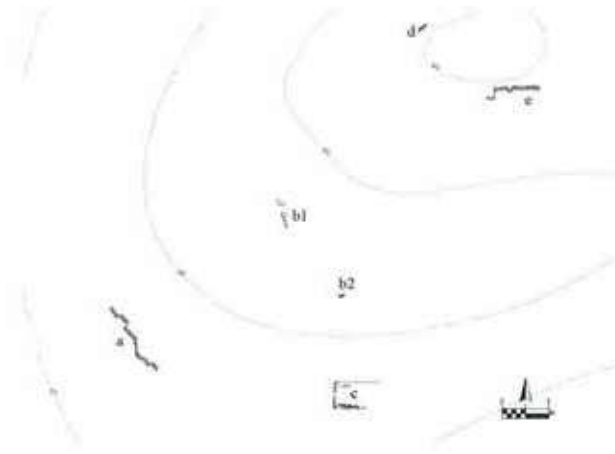
Şek. 16. Çınar mevkii yakınlarında ilk katı anakayaya oyulmuş çiftlikkule (env. no: N20.A8.6).

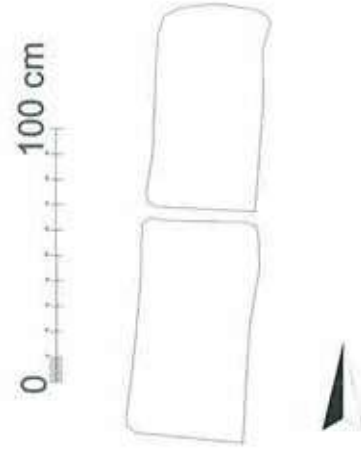
Şek. 17. Hisartepe ve çevresindeki kalıntıları gösterir topografik harita.

Şek. 18. Hisartepe'nin güneydoğusundaki (bkz. Şek. 17b) kule kalıntısı (env. no: N20.A8.8). Burada, kesik çizgiler duvarların olası devamlılığını, taralı çizgi anakayayı belirtmektedir.

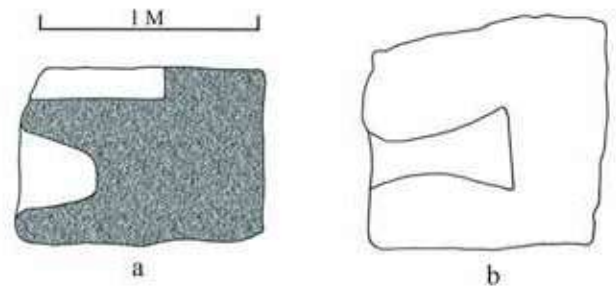
Şek. 19. Armutalan Tepedeki kalıntıların (env. no: N20.A8.9) konumunu gösterir topografik harita. Burada, kesik çizgiler duvarların olası devamlılığını, taralı çizgi anakayayı belirtmektedir.

Şek. 20. Araplar, Demirciağalları Mevkiinde Osmanlı yolu (env. no: N20.A8.11) içinde bir İlkçağ kalıntısından devşirme, ikiye kırılmış mermer parça.

Şek. 21. Armutalan Tepede bulunan dikdörtgen bir yapının env. no: N20.A8.9) planı. Burada, kesik çizgiler duvarların olası devamlılığını göstermektedir.

Şek. 22. Tümsek Mevkiinde bulunan, işlenmiş taşlardan biri (a. kesit, b. üstten görünüş).

Levha 5

KAYNAK: GoogleXplorler

Res. 1. Çalışılan noktaları gösteren uydu fotoğrafı. (1. Idyia, 2. Hisartepe, 3. Armutalan, 4. Tümsek Mevkii, 5. Demirciağulları, 6. İnışdıbi, 7. Kale, 8. Erendede, 9. Papazderesi, 10. Orman İşletmesi Bölge Şefliği, 11. Eski Tersanel)

Res. 2. Idyia'nın (env. no: N20.A8.1) konumlandığı Küçük Asartepe'ye güneyden bakış. Altta Kozlukuyu köyünün son evleri ve şehrin nekropolis alanı başlamakta.

Res. 3. Idyia. Mezar taşları için (?) nişler (env. no: N20.A8.2).

Res. 4. Idyia. Anakayaya oyulmuş mekân (env. no: N20.A8.3).

Res. 5. Akyaka. Ortaçağ kalesinin (env. no: N20.A8.15) kuzeybatı burcu.

Res. 6. Akyaka. Ortaçağ kalesinde dehlizin içi.

Res. 7. Akyaka. Ortaçağ kalesinin (env. no: N20.A8.1) güneyi, İlkçağ duvar kalıntısı (env. no: N20.A8.16).

Res. 8. Orman Bölge Şefliği arazisinde bulunan Bizans kilisesine (env. no: N20.A8.13) ait apsisler.

Res. 9. Akyaka. Erendede mevkiinde bulunan Bizans kilisesine (env. no: N20.A8.19) ait mimari parçalar.

Res. 10. Orman İşletmesi Bölge Şefliği arazisindeki yerleşime (env. no: N20.A8.12) ait bir duvar kalıntısı.

Res. 11. Orman İşletmesi Bölge Şefliği arazisindeki Ortaçağ mimari kalıntıları.

Levha 7

Res. 12. Papazderesi Mevkii. Münzevi barınağı (env. no: N20.A8.5) kalıntısı.

Res. 13. Hisartep'e'de bir duvar yatağı.

Res. 14. Hisartep'e Mevkiinde bir kaya mezarı (env. no: N20.A8.7).

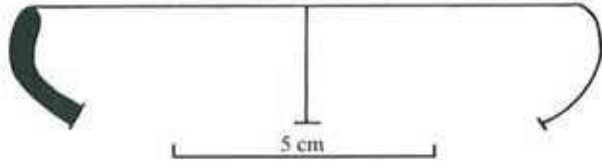
Res. 15. Olasılıkla zeytinyağı presi için ağırlık parçası.

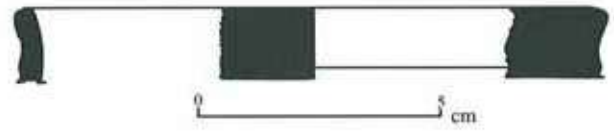
Res. 16. Armutalan Tepedeki yerleşime ait, anakayaya oyulmuş mekânlar (env. no: N20.A8.9).

Res. 17. Tümsek Mevkii. Yoğun seramik veren tarlalardan birinde, köylülerin tarla sürerken çıkardıkları büyük bloklar.

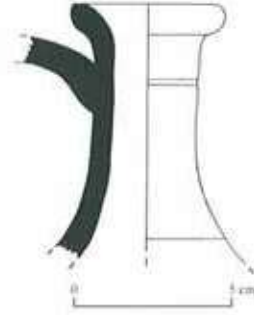
Şek. 23. Küçük Asartepe'de yüzey araştırmalarında bulunan siyah firnis'li seramik parçaları, bölgede MÖ 4. yy'da da yerleşim olduğunun kanıtı sayılabilir.

Şek. 24. Attika üretimi akrokylix? ağız kenarı parçası.

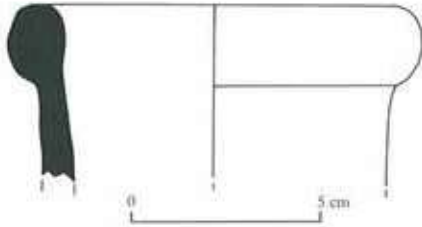
Şek. 25. İdyma'da bulunan MÖ 290-275'e tarihli kâse ağız kenarı parçası.

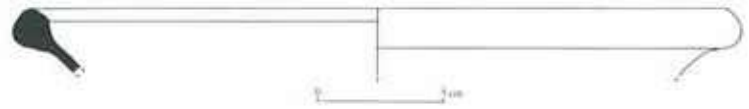
Şek. 26. Ortaçağ kalesinin kuzeybatısındaki 1 no'lu mezarda (env. no: N20,A8.17) bulunan MÖ 2. yy'a tarihli lagynos ağız kenarı boyun parçası.

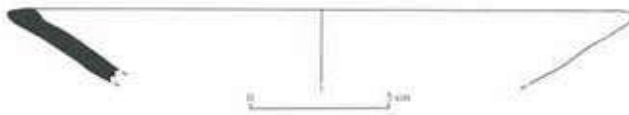
Şek. 27. Kalede bulunan, MÖ 3. yy'ın başlarına tarihli kantharos kaide parçası.

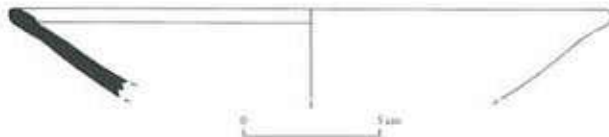
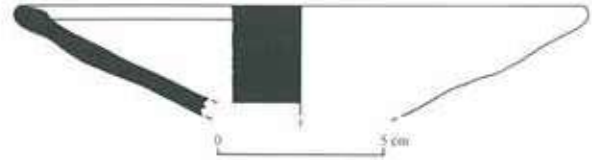
Şek. 28. Orman Bölge Şefliği arazisinde bulunan, MS 1. yy'a tarihli amphora ağız kenarı boyun parçası.

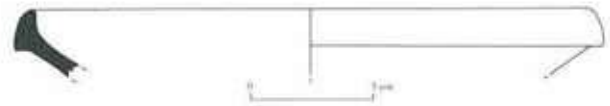
Şek. 29. Orman Bölge Şefliği arazisinde bulunan, MS 7. yy'ın başlarına tarihli tabak ağız kenarı parçası.

Şek. 30-31. MÖ 2. yy'a tarihli tabak ağız kenarı gövde parçaları.

Şek. 32. İdyma akropolisinde bulunan tabak ağız kenarı gövde parçası.

Şek. 33. MS 6. yy'ın ilk çeyreğine tarihli tabak ağız kenarı parçası.

Levha 9

Res. 18. Tümsek Mevkiindeki işlenmiş taşlardan biri (bkz. şek. 22).

Res. 19 - 20 Küçük Asartepe'de bulunan siyah firmis'li seramiklerden örnekler.

Res.21 - 25. Mühürlü amphora kulpları ve parçaları, Küçük Asartepe'de Hellenistik Devre ilişkin verilerin önemli parçalarıdır.

Res. 26. Idyma nekropolisinde (env. no: N20.A8.2) bulunan amphora kulp parçası.

Res. 27. Idyma akropolisinde (env. no: N20.A8.3) bulunan amphora kulp parçası.

Res. 28. Orman Bölge Şefliği arazisinde bulunan, MS 7. yy'a tarihli sūrahi gövde parçası.

Res. 29. Hisartep'e'de defineciler tarafından soyulan mezarda (env. no: N20.A8.7) bulunan lagynos parçası.

Res. 30. MS 4-6. yy'a tarihli sūrahi gövde parçası.

Res. 31. MS 3-6. yy'a tarihli amphora gövde parçası.

Res. 32. Idyma yerleşiminde bulunan MÖ 2-1. yy'a tarihli kandil parçası.

Res. 33. Idyma akropolisinde bulunan MÖ 2. yy - MS 1. yy'a tarihli amphora dip parçası.